

การเมืองเรื่องข้าว

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง



คงไม่เกินความจริงที่จะกล่าวว่า “ราคาข้าวที่ชาวนาไทยได้รับต่ำที่สุดในโลก” และจะชัดเจนมากยิ่งขึ้นหากจะกล่าวต่อไปว่า ราคาข้าวที่ชาวนาไทยได้รับอยู่ในระดับต่ำอย่างสม่ำเสมอ

คำถามที่น่าจะตามต่อไปก็คือ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ มีปัจจัยอะไรที่กดดันให้ราคาข้าวที่ชาวนาได้รับต่ำสม่ำเสมอ และเราจะแก้ไขกันได้อย่างไร?

ประเทศไทยนับว่าเป็นเมืองแห่งการผลิตข้าวที่แท้จริง เพราะหากจะกล่าวโดยยกเว้นกรุงเทพมหานครแล้ว ทุกจังหวัดในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานปลูกข้าวมากพอกินและสามารถมีส่วนเหลือออกขายยังเขตกรุงเทพมหานครรวมทั้งภาคใต้ และอีกส่วนหนึ่งส่งออกขายยังต่างประเทศ โดยส่งผ่านท่าเรือที่กรุงเทพฯ

ด้วยเหตุนี้กรุงเทพฯจึงเป็นศูนย์กลางของการค้าข้าวสารที่สำคัญที่สุดในประเทศ เพราะนอกจากจะมีประชากรเป็น

จำนวนมากที่บริโภคข้าวแต่ไม่ได้ปลูกข้าวแล้ว กรุงเทพฯยังเป็นเมืองท่าที่ส่งข้าวออกขายต่างประเทศอีกด้วย

พ่อค้าข้าวในเขตจังหวัดต่าง ๆ จึงต้องคอยจับตาดูราคาข้าวที่คนสามารถจะขายได้ที่กรุงเทพฯเป็นหลัก โดยใช้ราคาคงกล่าว หักด้วยค่าขนส่งที่ตนจะต้องเสียในการส่งข้าวไปขายในกรุงเทพฯ ที่เหลือจึงเป็นราคาที่กำหนดรับซื้อจากชาวนาในท้องที่ของตน

และด้วยเหตุที่พ่อค้าในทุกจังหวัดสามารถขายข้าวที่กรุงเทพฯได้ในราคาเดียวกัน แต่ค่าขนส่งจากแต่ละจังหวัดมาถึงกรุงเทพฯแตกต่างกัน พ่อค้าและจังหวัดจึงซื้อข้าวจากชาวนาในราคาแตกต่างกัน กล่าวคือ ระยะทางยิ่งไกลกรุงเทพฯราคาข้าวยิ่งต่ำลงตามลำดับ

สรุปแล้วราคาข้าวในทุกจังหวัดผูกพันกับราคาที่กรุงเทพฯ ท้องที่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯราคา ก็จะสูงและราคาจะลดต่ำลงตามระยะทางที่ห่างจากกรุงเทพฯออกไป

ปริมาณข้าวที่ประเทศไทยปลูกได้ในปีหนึ่ง ๆ ประมาณ 18 ล้านตัน แต่ในปี 2528 และปี 2529 นั้นคาดว่าจะปลูกได้ถึง 19 ล้านตัน (รวมทั้งนาปีและนาปรัง) ในปริมาณที่ปลูกได้ทั้งหมดสามารถจะแยกออกเป็น 3 ส่วนตามลักษณะของการใช้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่งออกขายต่างประเทศประมาณ 6 ล้านตันข้าวเปลือก (หรือ 4 ล้านตันข้าวสาร)

ส่วนที่ 2 คือส่วนที่ชาวนาขายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศที่ไม่สามารถปลูกข้าวกินเอง เช่น ข้าราชการ พ่อค้า ชาวไร่ และกรรมกร จำนวนประมาณ 6 ล้านตันข้าวเปลือก

ส่วนที่ 3 คือส่วนที่ชาวนาปลูกข้าวเองบริโภคเองในจำนวนประมาณ 7 ล้านตันข้าวเปลือก

ข้าวส่วนที่ 1 คือ ส่วนที่ประเทศไทยส่งออกขายต่างประเทศ และเป็นส่วนที่

เชื่อมโยงราคาภายในกับราคาต่างประเทศเข้าด้วยกัน

กล่าวคือ เมื่อสภาวะการผลิตของต่างประเทศดีราคาข้าวในต่างประเทศตกต่ำก็จะทำให้ราคาข้าวในส่วนที่ 1 ตกต่ำ และราคาข้าวในส่วนที่ 2 และ 3 ก็ตกต่ำไปด้วย (เพราะหากราคาในส่วนที่ 2 และ 3 ไม่ตกต่ำลง ก็จะมีคนซื้อข้าวจากส่วนที่ 1 และซื้อจากต่างประเทศเข้ามาขายในประเทศตามความต้องการของส่วนที่ 2 และ 3)

แต่เมื่อสภาวะการผลิตของต่างประเทศต่ำแล้หลาย ราคาข้าวต่างประเทศจะอยู่ในระดับสูง ก็จะทำให้ข้าวในส่วนที่ 1 สูงขึ้น และข้าวในส่วนที่ 2 และ 3 ก็จะสูงขึ้นด้วย (มิฉะนั้นจะมีผู้ส่งข้าวออกจากจนหมดประเทศ)

จึงพอสรุปได้ว่า หากรัฐปล่อยให้มีการค้าเสรี ราคาภายในประเทศจะสูง-ต่ำขึ้น-ลงตามสภาวะการผลิตข้าวของโลก แต่ในความเป็นจริงราคาข้าวมิได้เคลื่อนสูงต่ำเช่นนั้น การณ์กลับปรากฏว่า ราคาข้าวชานาไทยได้รับอยู่ในระดับต่ำอย่างสม่ำเสมอ มิได้สูง ๆ ต่ำ ๆ ดังที่กล่าวข้างต้น ซึ่งสาเหตุที่สำคัญอยู่ที่มาตรการและนโยบายของรัฐในอดีตที่ได้แทรกแซงตลาดข้าวในระดับส่งออกเสมอมา

นโยบายของรัฐในอดีตถึงปัจจุบัน

นโยบายของรัฐที่สำคัญได้เลือกที่จะกำหนดมาตรการแทรกแซงในระดับส่งออก โดยใช้มาตรการหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายมาตรการในบรรดามาตรการต่อไปนี้

1) การเก็บพรีเมียมข้าว (หรือสิ่งที่ทางราชการเรียกว่า การเก็บค่าธรรมเนียมการส่งออก) ได้เริ่มเก็บมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2492 จนถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2529 โดยเรียกเก็บจากผู้ส่งออกข้าวในอัตราต่อตัน ที่แตกต่างกันตามสถานการณ์

กล่าวคือ เมื่อราคาข้าวในตลาดโลกสูงรัฐบาลจะเรียกเก็บค่าพรีเมียมข้าวในอัตราสูง เช่น เคยเรียกเก็บสูงสุดถึงตันละ 5,200

บาท ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2517 และเคยเรียกเก็บในอัตรา 3,000 บาทต่อตันหรือ 1,000 บาทต่อตันบ้าง ลดหลั่นกันตามสภาวะราคาสลัดโลก และมาลดลงต่ำมากเหลือเพียงตันละ 200 บาทในปี 2527 และ 2528 และเพิ่งจะยกเลิกพรีเมียมข้าวไปในปลายเดือนมกราคม 2529 ที่ผ่านมา

จากผลงานวิจัยของอัมมาร์ สยามวาลา และผู้เขียนเองได้เคยประมาณาการเก็บพรีเมียมจากผู้ส่งออก ผู้ส่งออกจะสามารถผลัดภาระไปให้ผู้ซื้อต่างประเทศได้ในรูปของการขายข้าวแพงขึ้นได้เพียงประมาณร้อยละ 25 ของจำนวนพรีเมียมที่เรียกเก็บ ส่วนภาระอีกร้อยละ 75 จะตกอยู่ในประเทศในลักษณะของราคาภายในที่ต่ำลง ซึ่งหมายความว่าชาวนาเป็นผู้รับภาระจำนวนนั้นนั่นเอง

2) การเก็บอากรขาออก รัฐได้เรียกเก็บภาษีขาออกที่เรียกว่า อากรขาออกจากผู้ส่งออกข้าวในอัตราร้อยละ 5 ของมูลค่าข้าวที่ขายได้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมาลดหน่วยเหลือเพียงร้อยละ 2.5 ในปี 2527 และ 2528 เมื่อสภาวะราคาสลัดโลกตกต่ำและยกเลิกในปลายปี 2528

อากรขาออกจึงเป็นภาษีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อราคากลางภายในประเทศเช่นเดียวกับพรีเมียมข้าว ความแตกต่างจึงมีเพียงแต่อากรขาออกเป็นภาษีที่เรียกเก็บเป็นร้อยละของมูลค่าหรือราคาข้าว ซึ่งหมายความว่าเมื่อราคาข้าวสูงมากขึ้น จำนวนภาษีที่เรียกเก็บจะสูงมากขึ้น ภาษีชนิดนี้จึงช่วยครุราคาให้ต่ำลงอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การบังคับซื้อข้าวสำรองในราคาต่ำ ข้าวสำรองนี้มีประวัติมาตั้งแต่พ.ศ. 2505 แต่เริ่มมีบทบาทจริง ๆ จึง ๆ ตั้งแต่วิกฤตการณ์ข้าวในพ.ศ. 2516 ตั้งแต่นั้นมาระดับราคาที่รัฐบาลรับซื้อและขายข้าวสำรองนี้ได้กลายเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุดมาตรการหนึ่งที่ใช้แทรกแซงตลาดข้าว

กระบวนการที่ใช้จะมีดังต่อไปนี้ กระทรวงพาณิชย์จะประกาศว่า ผู้ที่จะส่งข้าวออกนอกประเทศต้องพร้อมที่จะมอบ

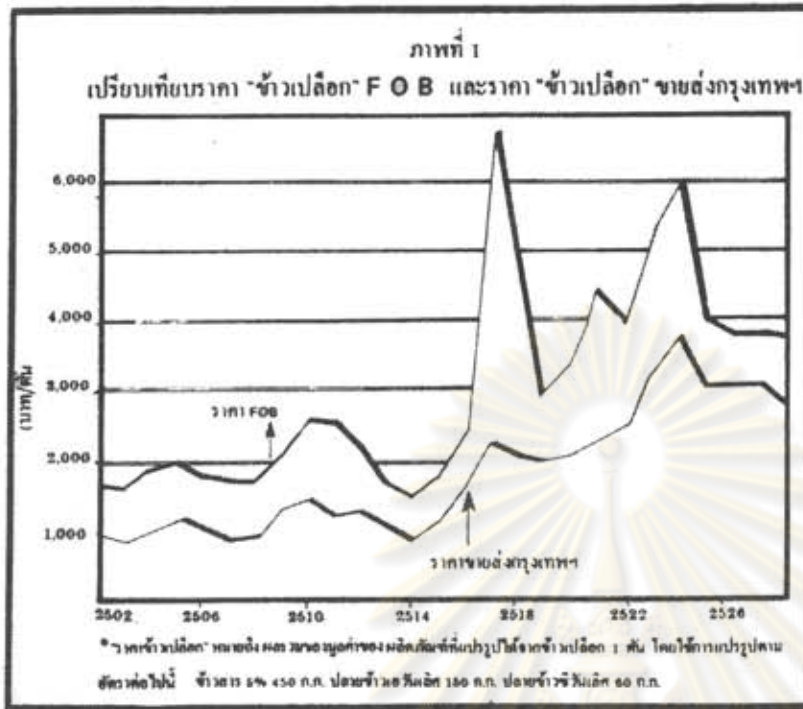
ข้าวจำนวนหนึ่งให้แก่องค์การคลังสินค้า ปริมาณข้าวที่จะต้องส่งมอบให้องค์การคลังสินค้านั้น จะเป็นสัดส่วนกับปริมาณที่จะส่งออก เช่น จะต้องมอบข้าวครึ่งตันสำหรับทุก ๆ ตันที่จะส่งออก

นอกจากนี้ในประเทศจะระบุคุณภาพของข้าวที่จะต้องส่งมอบ และสุดท้ายก็จะระบุราคาที่จะกระทรวงพาณิชย์จะรับซื้อ ซึ่งเป็นราคาที่ต่ำกว่าราคาสลัดเสมอ ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลประสงค์ที่จะนำเอาข้าวที่ได้มาจากการบังคับซื้อนี้ไปขายให้แก่ประชาชนบางกลุ่มในราคาถูก

ผลที่ตามมาจากการบังคับผู้ส่งออกให้ขายข้าวในราคาถูก มองจากผู้ส่งออก การบังคับซื้อนี้มีลักษณะไม่ต่างไปจากการเก็บภาษี เพียงแต่ผู้ส่งออกไม่ได้จ่ายให้แก่รัฐบาลเป็นตัวเงินเท่านั้นเอง ถึงกระนั้นก็ตามภาระภาษีดังกล่าวนี้สามารถคำนวณออกมาเป็นตัวเงินได้ ผู้ส่งออกก็จะผลัดภาระดังกล่าวเป็นทอด ๆ ลงไปจนถึงชนวน โดยนำภาระส่วนนี้มาคำนวณหักกลบลบอยู่ในราคาข้าวที่จะรับซื้อ มาตรการดังกล่าวนี้มายกเลิกในปลายปี พ.ศ. 2525

4) โควตาส่งออก กระทรวงพาณิชย์ได้เคยนำเอามาตรการกำหนดจำนวนส่งออก โดยได้จัดสรรให้แก่ผู้ส่งออกมากน้อยตามประวัติการส่งออก และมาเลิกใช้ภายหลังปี 2517 แต่ได้กลับมาใช้ใหม่อีกครั้งในปี 2527 ในรูปแบบที่บังคับให้ผู้ส่งออกเก็บสต็อกข้าวสารจำนวนมาก และหากผู้ส่งออกรายใดสามารถเก็บสต็อกข้าวสารได้จำนวนมากก็จะจัดสรรโควตาให้ตามปริมาณสัดส่วนของข้าวในสต็อก มาตรการนี้ได้ยกเลิกในวันที่ 20 มกราคม ปี 2529

การจัดสรรปริมาณโควตาส่งออกย่อมส่งผลให้ราคาภายในตกต่ำลง ทั้งนี้ เพราะผู้ส่งออกที่ได้รับการจัดสรรโควตาจำนวนมากจะได้เปรียบผู้ส่งออกอื่น ๆ ที่ได้โควตาจำนวนน้อยหรือไม่ได้เลย เพราะคนสามารถที่จะทยอยซื้อข้าวในขณะราคาต่ำและไม่ต้องแข่งขันกับผู้อื่น และถึงแม้ว่าตนจะไม่ส่งออกตามโควตาที่ได้



จัดสรรด้วยตนเอง ก็สามารถจะขายสิทธิให้กับผู้ส่งออกรายอื่น ๆ ได้ ระบบโควตาก็เป็นตัวควมราคาข้าวในประเทศอีกประการหนึ่ง โดยที่ผลประโยชน์จากมาตรการส่วนหนึ่งตกอยู่กับผู้ส่งออกข้าว

ผลของนโยบายในอดีต

จากการที่รัฐบาลได้เก็บภาษีในระดับส่งออกติดต่อกันยาวนานมากกว่า 35 ปี ภาษีที่รัฐบาลเรียกเก็บในหลายชนิดข้างต้นได้ถูกเลือกใช้แตกต่างกันไปในแต่ละเวลา และสถานการณ์ กล่าวคือ บางครั้งเก็บภาษีทั้ง 3 ประเภทพร้อมกัน บางครั้งเลือกลดหรือเพิ่มประเภทใดประเภทหนึ่ง จุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งในการใช้นโยบายนี้ก็คือ การที่รัฐบาลสามารถเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาวะราคาตลาดโลก ทั้งนี้เพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาภายในประเทศไว้ให้อยู่ในระดับต่ำ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นนโยบายที่ทำให้ราคา "ต่ำสม่ำเสมอ"

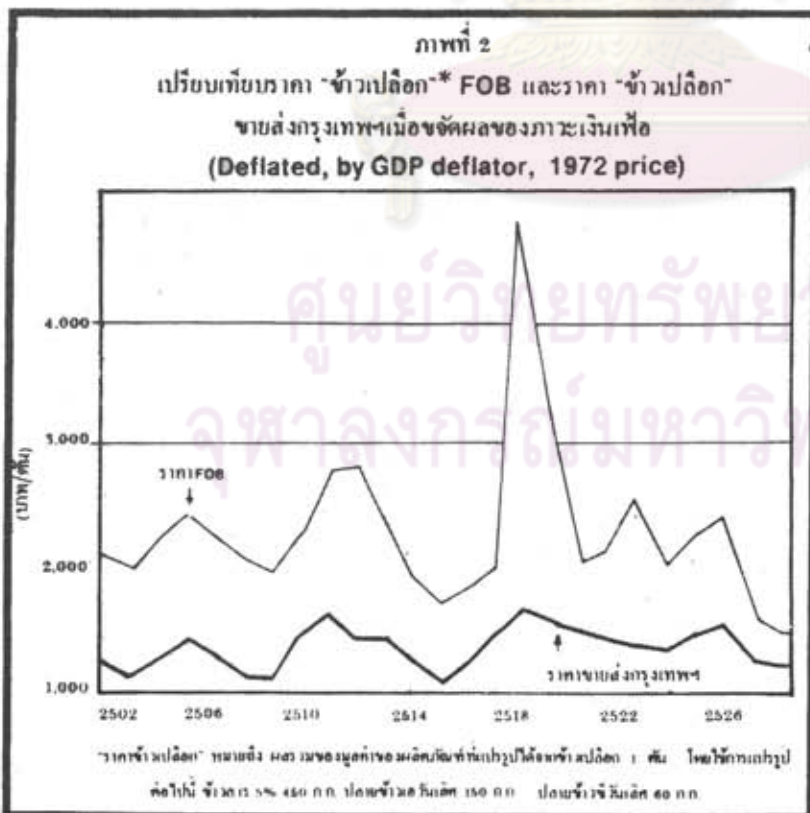
รูปที่ 1 และ 2 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างราคาข้าวที่เราขายให้กับต่างประเทศในรูปของราคา FOB และราคาขายส่งกรุงเทพฯ (ราคาทั้งสองคำนวณเป็นราคาต่อตันข้าวเปลือก) ในช่วงปี 2502 ถึง 2528

รูปที่ 1 แสดงราคาในปีที่ขาย ส่วนรูปที่ 2 แสดงราคาที่ได้ขจัดอิทธิพลของเงินเฟ้อด้วย GDP Deflator แล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่าราคาภายในประเทศมีลักษณะค่อนข้าง "ต่ำสม่ำเสมอ"

รูปที่ 3 และ 4 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างความแตกต่างของราคา FOB และราคาขายส่งกรุงเทพฯ กับจำนวนภาษีที่รัฐบาลเรียกเก็บจากการส่งออกในแต่ละปี (เป็นราคาต่อตันข้าวเปลือก)

โดยรูปที่ 3 แสดงราคาในปีที่ขาย แต่รูปที่ 4 ได้ขจัดอิทธิพลของเงินเฟ้อเรียบร้อยแล้ว

รูปที่ 3 และ 4 จึงแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในปริมาณและอัตรา



การเก็บภาษีส่งออกของรัฐบาลมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความแตกต่างของราคาข้าวที่ขายให้ต่างประเทศ กับราคาข้าวภายในประเทศ

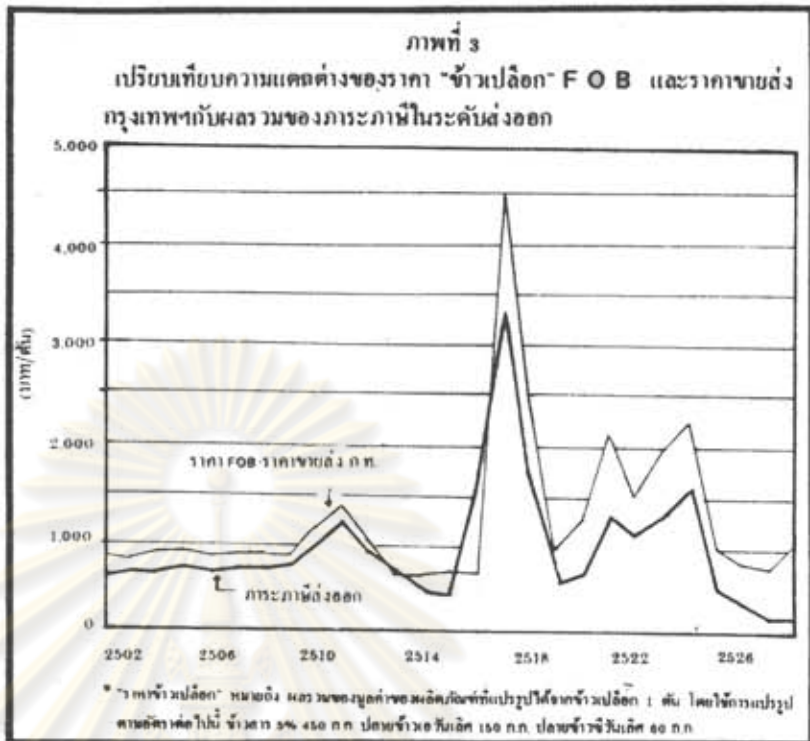
และหากจะพิจารณาประกอบกับรูปที่ 1 และ 2 จะเห็นได้ว่ารัฐบาลใช้วิธีขึ้นภาษีส่งออกในช่วงที่ราคาข้าวที่ขายให้กับต่างประเทศอยู่ในระดับสูงและผ่อนคลายให้บ้างในช่วงราคาต่ำ

อย่างไรก็ตาม ภาษีดังกล่าวก็ยังคงเรียกเก็บติดต่อกันมาทุกปี ซึ่งแสดงถึงการผันแปรพยากรณ์จากภาคการเกษตรเสมอมา

มีผู้พยายามนำผู้มาเกษตรกรบางคนให้เข้าใจผิดโดยกล่าวเป็นผล และกล่าวผลเป็นเหตุว่า "ปีใดที่อกรหรือเมื่อราคาข้าวตกต่ำ แต่ปีใดที่เพิ่มหรือเมื่อราคาข้าวสูง" ทั้งนี้ผู้รับนำไปประเมินไว้แล้วว่า สาธารณชนทั่วไปไม่ได้ติดตามราคาตลาดโลกอย่างพิถีพิถัน

รัฐบาลปัจจุบันได้ประกาศยกเลิกภาษีอากรขาออกที่เคยเรียกเก็บร้อยละ 2.5 ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 และประกาศยกเลิกฟรีเมียมข้าวทุกชนิดในเดือนมกราคม 2529 ทำให้ปัจจุบันภาระภาษีทั้งหลายในระดับส่งออกเป็นศูนย์ เหตุการณ์ดังกล่าวจะถือว่าเป็นการกลับใจของรัฐบาลไทย หรือเป็นชัยชนะของชาวนาไทยคงจะไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ของการผลิตข้าวของโลกที่เหลือสินค้าล้น ส่งผลให้ราคาข้าวที่ค้าขายในตลาดโลกตกต่ำอย่างมากเป็นประวัติการณ์ รัฐบาลไทยจึงจำใจที่จะต้องยกเลิกภาษีดังกล่าว เพราะมีเช่นนั้นราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาได้รับจะตกต่ำเกินกว่าชาวนาจะรับได้

การยกเลิกภาษีดังกล่าวจึงคาดการณ์ได้ว่า เป็นการผ่อนปรนชั่วคราว และเมื่อสถานการณ์ตลาดโลกดีขึ้นในอนาคต รัฐบาลไทยก็หลังการครองของเกษตรกรยังไม่เปลี่ยนแปลง ก็เป็นที่เชื่อได้แน่นอนว่าภาษีในรูปแบบต่าง ๆ จะทยอยนำมาใช้อีกครั้งหนึ่ง



กลุ่มผลประโยชน์ และการผลักดันทางการเมือง

การรักษาเสถียรภาพของราคาข้าวในประเทศไว้ในระดับ "ต่ำสม่ำเสมอ" ด้วยมาตรการดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้บริโภคในประเทศถึง 2 ประการ คือ

1. ผู้บริโภคสามารถซื้อข้าวบริโภคได้ในราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น (ข้าวในส่วนที่ 2 ที่กล่าวข้างต้น) ซึ่งเท่ากับรัฐบาลได้ผันทรัพยากรส่วนหนึ่งจากชานาไปให้ผู้บริโภค

2. ผู้บริโภคได้ลดภาวะความเสี่ยงจากการผันผวนของราคา โดยที่ภาระการลดความผันผวนดังกล่าวถูกผลักให้ตกอยู่กับชานา

และด้วยเหตุที่รัฐบาลสามารถรักษาระดับราคาข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยโดยเฉพาะของกรรมกรผู้ใช้แรงงานให้อยู่ในระดับราคา "ต่ำสม่ำเสมอ" ย่อมส่งผลถึงระดับค่าจ้างแรงงานของกรรมกรให้อยู่ในระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็นได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

ก. เมื่อราคาข้าวตกต่ำ รายได้ของชานาจะตกต่ำและอาจไม่พอเลี้ยงชีพ จะต้องออกรับจ้าง ทำให้อุปทานของแรงงานหลังไหลเข้าเมืองและภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น นายจ้างจึงสามารถจะกดราคาค่าจ้างได้ เพราะมีแรงงานให้เลือกมากขึ้น. เมื่อราคาข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักอยู่ในระดับต่ำ จึงไม่เป็นการผลักดันหรือการเร่งให้ผู้จ้างแรงงานเรียกร้องค่าจ้างที่สูงขึ้น

จะเห็นได้ว่าในทางกลับกัน หากราคาข้าวสูงขึ้น ก็อาจจะมีแรงงานไหลกลับสู่ภาคการเกษตรมากขึ้น และเมื่ออุปทานของแรงงานน้อยลง ค่าจ้างแรงงานที่นายจ้างให้ก็น่าจะสูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามแนวคิดในข้อ ก และ ข ยังมีได้มีงานวิจัยที่ยืนยันหรือขัดแย้งข้อคิดเห็นดังกล่าว ซึ่งหากจะมีการศึกษาในประเด็นดังกล่าว

จะเป็นประโยชน์ให้สามารถสรุปได้ว่าราคาข้าวและอัตราค่าจ้างผูกพันกันในตลาดเพียงอย่างเดียวหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เข้าใจบทบาทของรัฐที่มีต่อชนชั้นกรรมกรได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากผู้บริโภคข้าวจะได้ผลประโยชน์โดยตรง (ในระยะสั้น) ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ยังมีกลุ่มข้าราชการ พ่อค้า และผู้นำเกษตรกรบางคนที่ได้ประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวด้วย หนทางในการทำความเข้าใจถึงกลุ่มผลประโยชน์

อะขอวิเคราะห์ที่แจกแจงตามมาตรการที่รัฐได้เลือกใช้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นดังต่อไปนี้

1) ผู้ได้ประโยชน์จากการเก็บพรีเมียมข้าวก่อนปีพ.ศ. 2517 เงินค่าพรีเมียมข้าวที่เรียกเก็บได้ จะถูกนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้ของแผ่นดิน

นับตั้งแต่มีพ.ร.บ.กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2517 เงินที่เรียกเก็บได้จากค่าพรีเมียมข้าวได้บัญญัติไว้ในพ.ร.บ.ดังกล่าวให้นำส่งกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงเกษตรฯ โดยมีคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรที่มีปลัดกระทรวงเกษตรฯเป็นประธาน และสามารถนำเงินดังกล่าวไปใช้ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรทั่วไปที่ไม่แต่เฉพาะชานาผู้ปลูกข้าวเท่านั้น

กองทุนดังกล่าวจึงเป็นเงินนอกงบประมาณที่กระทรวงเกษตรฯมีความประสงค์ใช้ในการใช้มากกว่าเงินที่มาจากงบประมาณกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรจึงถูกนำไปใช้เป็นเบี้ยหวัดตกในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ประกันราคาพืชผลเกษตรอื่น ๆ เช่น ฝ้าย ถั่วเหลือง ข้าวโพด อ้อย โครงการชุดเจาะบ่อน้ำบาดาล โครงการประมง ฯลฯ และที่เกี่ยวข้องกับข้าวก็มีเพียงการจัดสรรเงินให้องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (ออค.) และองค์การคลังสินค้า (อคส.) ออกรับซื้อข้าวเปลือกในราคาที่สูงกว่าท้องตลาด

นับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา กระทรวงเกษตรฯจึงมีความรักและหวงแหนใน

การเก็บพรีเมียมข้าว เพราะสามารถเป็นแหล่งเงินทุนในการทำโครงการต่าง ๆ ที่มีอาจใช้เงินงบประมาณได้ และเมื่อการใช้จ่ายเงินของกองทุนส่งผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น ในกรณีการซื้อข้าวราคาสูงของออค.และอคส.

ได้มีการศึกษาและสรุปไว้ในงานวิจัยผู้เขียนเอง^{1/}ว่าผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับพ่อค้าโรงสี และเกษตรกรระดับผู้นำบางคน พ่อค้าโรงสี และเกษตรกรระดับผู้นำเหล่านี้ก็พยายามช่วยผลักดันให้มีการเก็บพรีเมียมข้าวเพื่อกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรมีเงินในการรับซื้อข้าวในโครงการตามรูปแบบต่าง ๆ ของรัฐบาลและยังคณะรัฐมนตรีมีมติผูกพันให้กองทุนสงเคราะห์เกษตรกรรับใช้พื้นที่นอกอศ.ที่กู้จากธนาคารพาณิชย์ที่เคยดำเนินงบทดทุนเมื่อปี 2523-2524 จำนวนหนี้สิน 6 พันล้านบาท โดยให้ทยอยผ่อนส่งในอัตราเดือนละ 50 ล้านบาท รัฐวิสาหกิจดังกล่าว จึงมองเห็นประโยชน์ของพรีเมียมข้าวเป็นกรณีพิเศษ

การเก็บค่าพรีเมียมข้าวยังเป็นเครื่องช่วยลดความเสี่ยงของการค้าข้าวระหว่างรัฐต่อรัฐ (G to G) ที่ดำเนินการโดยกระทรวงพาณิชย์อีกด้วย ทั้งนี้เพราะมาตรา 9 แห่งพ.ร.บ.เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2517 ได้กำหนดไว้กรณีการค้าข้าวระหว่างรัฐต่อรัฐ กระทรวงพาณิชย์อาจจะลดหย่อนค่าธรรมเนียมการส่งออกได้ และที่ผ่านมากกระทรวงพาณิชย์ก็ได้ลดหย่อนภาวะค่าธรรมเนียมดังกล่าวให้กับตนเอง โดยกำหนดไว้ที่ระดับ 1 บาทเสมอมา

1/ คูเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง "การแจกแจงผลประโยชน์และภาระของโครงการแทรกแซงตลาดข้าวขององค์การตลาดเพื่อเกษตรกรปี 2525/2526 วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2527

คูเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และปราณี พิณกร "ประเมินนโยบายรักษาระดับราคาของรัฐบาลไทยเพาะปลูก 2523/2524". รายงานผลการวิจัยพิเศษ 49 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าถ้าไรจากการค้าข้าวของกระทรวงพาณิชย์ที่ปรากฏอยู่ในบัญชีของรัฐบาลกิจชื่อ “หน่วยบัญชีข้าว” ซึ่งสังกัดกระทรวงพาณิชย์นั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือ จำนวนค่าธรรมเนียมที่หายไป เพราะไม่มีการเก็บจากการค้าข้าวโดยกระทรวงพาณิชย์เอง

การเก็บภาษีส่งออกดังกล่าวจึงมีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือ เป็นเครื่องช่วยลดความเสี่ยงในการค้าข้าวของกระทรวงพาณิชย์ที่จะถูกตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยที่ภาระของการลดความเสี่ยงดังกล่าวตกอยู่กับชาวนาและภาคการเกษตร ดังนั้นชาวนาจึงไม่สามารถหาความเป็นกัลยาณมิตรได้จากกระทรวงพาณิชย์

มีผู้พยายามประสานประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ โดยเสนอว่าให้คงเก็บค่าพรีเมียมข้าว แต่ให้กำหนดและหาวิธีการที่จะใช้เงินดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอดังกล่าวได้นองข้ามข้อเท็จจริงไป 2 ประการคือ

ก. การเก็บค่าพรีเมียมข้าวจากข้าวส่วนที่ 1 ที่ส่งออกขายต่างประเทศ ส่งผลให้ข้าวส่วนที่ 2 ที่ขายให้ผู้บริโภคในประเทศมีราคาตกต่ำไปด้วย การคืนพรีเมียมข้าวให้ชาวนาจตามข้อเสนอจึงเป็นการคืนเงินแค่ส่วนที่เก็บเป็นเมล็ดเงินจากข้าวส่วนที่ 1 ข้าวส่วนที่ 2 ที่ชาวนาจต้องรับภาระจากการขายข้าวราคาต่ำให้ผู้บริโภค ยังจะไม่ได้รับคืนอยู่ดี

ข. การเก็บค่าพรีเมียมเป็นการเก็บภาษีในทุกหน่วยที่ชาวนาจขายได้ ซึ่งมีความหมายว่า ชาวนาจได้มีข้าวมากก็จะถูกเก็บภาษีจำนวนมาก การคืนภาษีดังกล่าวจะตกอยู่กับใคร จะสร้างแรงจูงใจในการปรับปรุงการเพาะปลูกให้แก่ใคร ยังเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องพันกับอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่นที่น่าสงสัยอยู่

2) ผู้ได้ประโยชน์จากการเก็บภาษีขาออก นอกจากผู้บริโภคในประเทศจะได้ประโยชน์จากผลของภาษีชนิดนี้ ที่ทำให้ราคาข้าวภายในประเทศตกต่ำแล้ว

กระทรวงการคลังเป็นผู้ได้ประโยชน์โดยตรงจากเงินค่าอากร

3) ผู้ได้ประโยชน์จากการบังคับซื้อข้าวสำรองในราคาที่ต่ำ เมื่อกระทรวงพาณิชย์บังคับซื้อข้าวจากผู้ส่งออกในราคาต่ำแล้วได้กำหนดให้เอกชนเป็นผู้จัดจำหน่ายในชื่อที่เรียกกันว่า “ข้าวองค์การ” หรือ “ข้าวโอชา” ซึ่งปริมาณประมาณครึ่งหนึ่งเอกชนได้นำออกขายในกรุงเทพฯ ในหน่วยราชการ ร้านค้าขององค์การในราคาต่ำกว่าราคาตลาด ปริมาณอีกครึ่งหนึ่งส่งยื่นออกขายต่างจังหวัด โดยส่งไปขายตามหน่วยราชการ และร้านค้าของบริษัทจังหวัดซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์แก่ข้าราชการ ร้านค้า และผู้บริโภคที่มีโอกาสได้ซื้อข้าวราคาถูกนั้น

ในหลายช่วงเวลาที่มีการบังคับซื้อข้าวสำรองจากผู้ส่งออก ผู้ส่งออกบางรายที่มีโอกาสได้ซื้อข้าวสารขององค์การดังกล่าวมาหมุนเวียนส่งมอบเป็นข้าวราคาถูกแก่รัฐบาล โดยเก็บผลประโยชน์จากความแตกต่างของราคาเป็นของตัวเอง

4) ผู้ได้ประโยชน์จากการกำหนดปริมาณโควตาส่งออก ผู้ที่ได้ประโยชน์โดยตรงจากการกำหนดปริมาณโควตาส่งออก คือผู้ส่งออกที่ได้รับการจัดสรรโควตา ทั้งนี้เพราะผู้ส่งออกเมื่อได้โควตามาแล้วก็ไม่จำเป็นต้องแย่งหรือแข่งขันเพื่อการส่งออก เนื่องจากมีผู้ที่ถูกกันออกไปเพราะไม่ได้โควตา คนจึงสามารถซื้อสินค้าในราคาที่ต่ำกว่ากรณีมีการแข่งขันกันได้

หรือจะพิจารณาอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ ผู้ส่งออกที่ได้รับจัดสรรโควตาจะสามารถขายสิทธิในโควตาดังกล่าวให้กับผู้ส่งออกรายอื่น ๆ ซึ่งแสดงว่าหากคนส่งออกเองก็สมควรจะได้กำไรอย่างน้อยเท่ากับราคาค่าโควตาที่ซื้อขายกัน และหากมีการซื้อขายโควตา ผู้ซื้อโควตาก็จะต้องคำนวณค่าโควตาเป็นต้นทุนของการค้าและจะซื้อสินค้าเกษตรในราคาที่ต่ำลงเช่นกัน ผู้ส่งออกจึงสามารถได้กำไรจากสิทธิพิเศษ

(Economic Rent) จากมาตรการดังกล่าว ซึ่งการนำโควตาคลับมาใช้ในปี 2527 และ 2528 ปรากฏว่ามีการซื้อขายใบอนุญาตกันในราคาประมาณอย่างต่ำตั้งแต่ 40-50 บาท จากปริมาณที่ส่งออกมากกว่า 4 ล้านตัน จึงเป็นค่าโควตาารวมกันปีละอย่างน้อย 200 ล้านบาทที่ชาวนาจต้องเป็นผู้รับภาระดังกล่าว โดยที่ประโยชน์ตกอยู่กับผู้ส่งออกบางคนเท่านั้น

ผู้ได้ประโยชน์โดยอ้อมก็คือ เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์ที่มีอำนาจในการออกกฎระเบียบจัดสรรโควตาส่งออก เพราะอย่างน้อยการจัดสรรโควตาเป็นการเพิ่มความสำคัญและอำนาจให้แก่ตำแหน่งของตน ซึ่งอาจรวมถึงผลประโยชน์อย่างอื่นด้วย

ชาวนาจขาดอำนาจต่อรองขาดผลประโยชน์

คนในวงการรัฐบาลรัฐอยู่แก่ใจว่า รัฐได้ทำให้ราคาข้าวในอดีตตกต่ำกว่าที่ควรจะเป็น แต่เมื่อชาวนาจยังขาดการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง รัฐบาลทุกสมัยก็จะกำหนดมาตรการไปตามแรงผลักดันของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวข้างต้น และเพื่อจะแสดงให้สาธารณชนได้เห็นว่ารัฐเอาใจใส่ต่อชาวนาจ จึงได้สร้างโครงการเป็นภาพสวยงาม โดยนำเงินจำนวนหนึ่งจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรที่เป็นเงินที่ได้จากชาวนาจเอง นำมาให้ออก หรือเอกชนออกซื้อข้าวราคาสูงกว่าตลาด ผลประโยชน์ในการดำเนินการดังกล่าวจึงตกอยู่กับพ่อค้าโรงสี ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชาวนาจบางคน

การกระทำดังกล่าวมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นชนวนการเพื่อบิดเบือนความสนใจของสาธารณชนให้สนใจในนโยบายสงเคราะห์เกษตรกรในนโยบายจริงในระดับส่งออกและเป็นการแจกผลเรียกร้องประโยชน์ส่วนหนึ่งให้แก่คนในท้องถิ่นกลุ่มเล็ก ๆ

ที่พอจะรู้เท่าทัน หรือพยายามจะรวมตัว เพื่อเรียกร้องคุ้มครอง* /

จะเห็นได้ว่านโยบายการตลาดและราคาข้าวที่ผ่านมา รัฐบาลได้ใช้นโยบายในระดับส่งออกทั้ง 4 ประการข้างต้น เป็นเครื่องมือในการผันทรัพย์ากรออกจากภาคเกษตร และขณะเดียวกันลดความเสี่ยงด้านการตลาด และราคาให้กับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมถึงเป็นการลดการต่อรองในค่าจ้างแรงงานของภาคอุตสาหกรรมและภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ อีกด้วย สภาพการณ์ของโลกที่ไม่อำนวย รัฐบาลจำต้องลดหย่อนภาระภาษีในระดับส่งออก (ซึ่งเป็นมาตรการที่มีประสิทธิผลสูงที่สุดลง)

* ในปี 2528 รัฐบาลได้อนุมัติให้กระทรวงมหาดไทยขอเงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรจำนวน 100 ล้านบาท ไว้ให้ซื้อข้าวจากชาวนาบางคน บางท้องที่

หากในอนาคตสภาพการของภาคการเกษตรประสบปัญหา รัฐบาลก็ไม่สามารถจะบรรเทาปัญหา โดยลดหย่อนภาระภาษีที่ตนจัดเก็บอยู่ได้ ทรัพยากรที่ผันออกจากภาคการเกษตรสู่ภาครัฐบาลในรูปแบบของภาษีหลายชนิดก็ได้ถูกใช้อย่างไม่มีทิศทางจนไม่เหลือหรือ ยิ่งกว่านั้นยังมีหนี้สินผูกพันจากกรณีการขาดทุนขององค์การคลังสินค้าที่ผูกมัดให้กองทุนสงเคราะห์เกษตรกรทราบรายได้จากพรีเมียมข้าวมรดกใช้ให้ทุกเดือน เดือนละ 50 ล้านบาท

อนาคตด้านนโยบายการตลาดของข้าว จึงดูออกจะชัดเจน เพราะเหตุว่าสภาพตลาดโลกที่ตกต่ำไม่อำนวยให้รัฐบาลผันทรัพย์ากรออกจากภาคการเกษตรได้ในจำนวนที่สูง ครั้นจะให้รัฐบาลดึงทรัพย์ากรจากภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ มาช่วยภาคการเกษตร ขณะที่โครงสร้างทางการเมือง

และอำนาจการต่อรองของเกษตรกรก็น้อยอยู่เช่นนี้ก็ดูจะเป็นจริงไปได้ยาก

สภาพการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในอนาคตอันใกล้ดูจะเป็นจริงได้ค่อนข้างยาก ทั้งนี้นอกจากลักษณะการผลิตการเกษตรไม่เอื้ออำนาจต่อการรวมตัวในระยะอันสั้นแล้ว ในระยะเกือบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา การรวมตัวของเกษตรกรได้ถูกแทรกแซงและทำลาย ขณะที่การรวมตัวของธุรกิจการค้าได้พัฒนาเป็นปีกแผ่นขึ้นมาก

จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าเกษตรกรยังคงเป็นผู้รับภาวะจากการลดความเสี่ยงและเป็ฝ่ายเสียเปรียบให้กับคนในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ●

ศรีสุวรรณ · ควรรขจร

สวัสดิศรับ ท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ช่วงเช้าวันนี้ เราจะเริ่มต้นด้วยหัวข้อ "การเมืองเรื่องข้าว" มีผู้เสนอท่านเดียวคือ อ. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ซึ่งเป็นเจ้าเก่า และพูดเรื่องนี้มาแล้วประมาณ 10 ปี อาจารย์บอกวันนี้จะพูดเหมือนเดิม และเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ๆ หลาย ๆ อย่าง วันนี้ได้ผู้วิจาษาหรือนำเสนอความเห็น 2 ท่าน ท่านแรก คือ คุณศิริ ผาสุก อยากแนะนำนิดหนึ่งว่า ก่อนหน้านี้ประมาณปีกว่ามานี้เองคุณศิริเป็ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาดำบลเฉลิมยงจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งคลุกคลีอยู่กับการค้าการขายในระดับสถาบันเกษตรกรมาโดยตลอด แล้วมาวันนี้คงสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงบางประการที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ได้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างในเรื่องกระบวนการข้าว อีกท่านหนึ่งคือ อ.มนตรี เจริญวิทยการ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.มนตรี คงนำเสนอสักหนึ่งค่านึงถึงแง่มุมหรือข้อพิจารณาทางการเมืองเป็นสำคัญ

ก่อนการสัมมนาจะเริ่มขึ้น ทุกท่านคงคุ้นเคยค่อนข้างมากพอควรกับสิ่งที่เป็ขบวนการปลูกไปจนกระทั่งการค้าทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ ประเด็นพิจารณาที่เมื่อก่อนคิดว่าสำคัญที่สุดก็คือ ถ้าเราพิจารณาถึงสารบบการตลาด สินค้าเกษตรโดยทั่วไปแล้ว เรื่องข้าวจะมีความสลับซับซ้อนมากที่สุด ซึ่งไม่ได้เพียงแต่การผลิต แต่สะท้อนออกด้วยการแปรรูป และการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการแปรรูป จริง ๆ แล้วพวกเราแต่ละคนล้วนทราบดีว่าในแต่ละขั้นตอนของมันก็สร้างผลประโยชน์ขึ้นมากมาย และผลประโยชน์เหล่านั้นได้ตกอยู่กับมือของคนจำนวนหนึ่งบนความทุกข์ยากหรือความสูญเสียของชาวไร่ชาวนา ขอเชิญ อ. เจิมศักดิ์

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง

สวัสดีครับท่านผู้ฟังที่เคารพ ผมเดินเข้ามา คุณศรีสุวรรณถามผมว่าจะพูดเรื่องอะไร ผมบอกว่าผมก็ต้องพูดเหมือนเดิม เคยพูดมา 10 ปีอย่างไร ก็คงต้องพูดอย่างนั้น คุณศรีสุวรรณบอกทำไมไม่เปลี่ยนในเมื่อรัฐบาลเปลี่ยน แล้วตัวรัฐมนตรีเขาก็เปลี่ยน นโยบายเขาก็เปลี่ยน อาจารย์ยังพูดเหมือนเดิมใหม่ ผมก็บอกว่า ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ดี ที่จริง ๆ แล้วใน paper ของผมได้เขียนตอบคำถามประเด็นนี้ไว้หลายว่า ภาพการเมืองเรื่องข้าวเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างหรือเปล่า ถึงแม้ว่าเปลี่ยนรัฐมนตรี เปลี่ยนนโยบายของรัฐ ผมอ่านว่าอย่างไรในภาพทางการเมืองเรื่องข้าว ซึ่งผมคิดว่าหลาย ๆ ท่านคงตั้งคำถามประเด็นนี้เช่นเดียวกับคุณศรีสุวรรณ

ผมจะตอบคำถาม 3-4 คำถามด้วยกัน

คำถามแรก ผมคิดว่าเป็นคำถามที่ทุกคนคงจะมีอยู่ในใจว่า ถ้าพูดเรื่องข้าว ความรู้พื้นฐานของโครงสร้างการผลิตและการตลาดของเมืองไทยเป็นอย่างไร คำถามแรกนี้ดูแล้วคงยังไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับภาพการเมืองหรือเศรษฐกิจมากนัก แต่คิดว่าเป็นตัวสำคัญที่จะเป็นฐานสำหรับตอบคำถามต่อไปได้

คำถามที่สอง ผมจึงจะมาวิเคราะห์ว่า รัฐบาลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือดำเนินการเรื่องข้าวอย่างไร เพราะเราต้องพูดถึงเรื่องอำนาจรัฐ, การแทรกแซงของรัฐที่ผ่านมา อะไรคือนโยบายแท้จริง อะไรคือนโยบายจอมปลอม อะไรคือนโยบายที่รัฐบาลอยากให้เห็น อะไรคือนโยบายที่ไม่อยากให้เห็น

คำถามที่สาม ผมจะวิเคราะห์ว่า ถ้าสิ่งที่รัฐบาลทำอย่างนี้มีผลกระทบต่อชาวไร่ชาวนาอย่างไร มีผลกระทบต่อราคาข้าวอย่างไร

คำถามที่สี่ ผมจะวิเคราะห์ก็คือว่า สิ่งที่รัฐบาลที่ผ่านมามีทำนั้น ไม่มีประโยชน์เลยหรือ? ถ้าหากมีประโยชน์กลุ่มใดได้ผลประโยชน์ดังกล่าว ทำให้กลุ่มดังกล่าวพยายามผลักดันให้มีนโยบายดังกล่าวคงมีอยู่ต่อไป

สุดท้าย ผมขอตอบคำถามว่า ภาพปัจจุบันนี้มีเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรหรือไม่ และในอนาคตจะมีภาพเป็นอย่างไร ผมคงไม่มีทางออกให้เช่นเดียวกับหัวข้อว่า มันไม่มีทางออก

ประการแรก ต้องเข้าใจก่อนว่าทุกจังหวัดในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูกข้าวพอกินและเหลือกิน มีจังหวัดเดียวที่บางครั้งเคยมีความไม่แน่นอนอยู่บ้างคือ จังหวัดเลย ที่ปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันนี้จังหวัดเลยก็ปลูกข้าวได้พอกิน พุดง่าย ๆ ว่าทุกจังหวัดปลูกข้าวเหลือกิน และข้าวที่เหลือกินจะส่งลงมาภาคกลางที่กรุงเทพฯ เติมนำให้คนกรุงเทพฯกินแล้วหนึ่ง ส่งออกส่วนหนึ่ง และเพื่อส่งไปภาคใต้ที่ไม่พอกินอีกส่วนหนึ่ง

ผมจะแบ่งข้อมูลพื้นฐานคร่าว ๆ ว่า ประเทศไทยปลูกข้าวได้ประมาณ 19 ล้านตัน ผมขอแบ่งข้าวออกเป็น

ส่วนที่หนึ่ง ส่วนที่ประเทศไทยเอาข้าวส่งออกต่างประเทศ ประมาณ 6 ล้านตัน ข้าวเปลือก (4 ล้านตัน ข้าวสาร)

ส่วนที่สอง ส่วนที่ขายกับพวกเรที่ไม่ได้ปลูกข้าวแต่กินข้าว พุงง่าย ๆ ว่า ขายภายในประเทศ ได้แก่ พวกข้าราชการ พ่อค้าชาวไร่อื่น ๆ และกรรมกร รวมแล้วประมาณ 6 ล้านตันข้าวเปลือก

ส่วนที่สาม ขาามาปลูกข้าวไว้บริโภคเองทั้งหมด ประมาณ 7 ล้านตัน (ข้าวเปลือก) ข้าว 3 ส่วนจะมาแสดงบทบาทภายหลังอีกทีหนึ่ง

ผมจะตอบคำถามที่สอง ผมชี้ให้มองภาพแล้วว่า ข้าวไหลออกมาจากภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ แล้วไหลลงมากรุงเทพฯ จากกรุงเทพฯส่งออกต่างประเทศและใช้ในกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่ง ของภาคใต้ส่วนหนึ่ง ถ้าหากผมอุปมาอุปไมยให้เข้าใจง่ายสำหรับไม่ใช่นักเศรษฐศาสตร์ ถ้าเปรียบเทียบข้าวกับน้ำ เพราะน้ำไหลจากภาคเหนือ ภาคอื่น ๆ ไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยา ไหลออกสู่กรุงเทพฯ จากกรุงเทพฯ ไหลลงทะเลที่ปากน้ำ ทะเลเปรียบเหมือนตลาดต่างประเทศ จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้นก็คือว่าปีใดก็ตามถ้าหากต่างประเทศปลูกข้าวได้มอญไม่ว่าผมแต่ง น้าท่วม หรืออะไรก็ตาม ก็เหมือนกับน้ำทะเลระดับต่ำลง ปริมาณข้าวในต่างประเทศต่ำลง น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาหรือข้าวในเมืองไทยก็จะไหลลงสู่ทะเล และขายออกได้ง่าย ราคาข้าวภายในก็จะวิ่งสวนกัน ราคาต่างประเทศสูง ราคาภายในสูง แต่ปีใดก็ตามถ้าต่างประเทศผลิตข้าวได้ดี น้ำทะเลหนุนสูงขึ้น น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงสู่ทะเลได้ช้า เอ่อสั้นในประเทศ เมื่อข้าวเอ่อสั้นในประเทศ ราคาภายในประเทศก็ตกต่ำ มันจะเป็นของธรรมดา ถ้ารัฐไม่ได้แทรกแซงอะไรเลย สิ่งที่จะย้อนกลับมาในในประเทศคือ ราคาภายในจะผันผวนขึ้นลงตามสภาวะ แต่สิ่งที่ท่านผู้มีเกียรติรู้อย่างผมไม่เหมือนผมพูดใช้ใหม่ เพราะที่ผ่านมา ราคาข้าวในประเทศไทยค่อนข้างจะต่ำอย่างสม่ำเสมอ บางปีต้องสูง บางปีต้องต่ำ มีหลายคนบอกว่า ข้าวของชาวนาไทยได้รับราคาต่ำที่สุดในโลก ซึ่งหลายคนคงได้ยินคนโกศลพูดใน นสพ. หรือทีวี แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่ของใหม่เลย ผมพูดมาเกือบ 10 ปีแล้วว่า ราคาข้าวในเมืองไทยต่ำที่สุดในโลก และต่ำอย่างสม่ำเสมอ ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงระดับส่งออก มันก็เปรียบเสมือนฝายน้ำล้นตัวางกัน...ไว้ตรงปากทางที่จะลงทะเล ระดับน้ำที่ต่ำอยู่ภายในประเทศก็ยกสูงขึ้นเลยผั่งเสียก่อนแล้วจึงผันลงไปทะเลได้ เราไม่ได้มีฝายน้ำล้นฝายเดียว ในอดีตที่ผ่านมาในระยะเวลา 30 กว่าปี ไทยเรามีถึง 3 ฝายซ้อนกัน และยังมีอีก 1 ประตูน้ำปิดตาย ดังนี้

1. **ฝายน้ำล้น 1** ที่รัฐบาลทำมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2492 (หลายคนแย้งกันอยู่ว่ามันเริ่มในปีไหนแน่)
๒. รัฐบาลได้พยายามผูกคั้นในเรื่องนี้ และมองเห็นว่ารัฐพยายามใช้ พ.ร.บ. การค้าข้าวปี 2489 เป็นบรรทัดฐานที่จะให้อำนาจแก่รัฐในการดำเนินการขั้นแรกที่จะมีฝายน้ำล้นดังนี้ ก็คือ พรึ่เมียมข้าว พ.ร.บ. ค่าข้าวปี 2489 หลายท่านคงเคยได้ยินคนโกศลนำมาใช้บ่อย ปัจจุบันนี้ ให้อำนาจกระทรวงพาณิชย์ไว้ล้นเจ้า จะทำอะไรก็ได้กับเรื่องข้าวทั้งหมด กฎหมายนี้สะท้อนอะไรหลายอย่างทีเดียว รัฐได้เก็บพรึ่เมียมข้าวตั้งแต่ปี 2492 ต่อกันมาจนถึงปัจจุบันรวม 36-37 ปี และเพิ่งมาเลิกในนี้

เมื่อยากจะชี้ให้เห็นว่า รัฐมักอ้างตลอดเวลาว่าไม่เคยเก็บภาษีจากชาวนา เพราะได้รับการยกเว้นภาษี แต่รัฐเก็บพรึ่เมียมหรือเลี้ยงไปเรียกว่า ค่าธรรมเนียมการส่งออกในอาหารขาการ บังคับให้ผู้ส่งออกนอก 1 ตัน จะต้องเสียเงินอีกจำนวนหนึ่งให้กระทรวงพาณิชย์ บางครั้งกำหนดไว้วันละ 1,000 บาท, 3,000 บาท, 500 บาท และที่สูงที่

สุดในประวัติศาสตร์ที่เคยเก็บต้นละ 5,200 บาท ในเดือนมีนาคม 2517 เพราะเป็นราคาข้าวต่างประเทศสูงมากเป็นประวัติการณ์ เนื่องจาก (พืชผลฯ) เสียหายอย่างมาก หลังจากหมักเก็บพรีเมียม 3,000, 1,000, 500 เมื่อสถานการณ์แย่ลงมาเรื่อย ๆ ก็เก็บ 200 และเพิ่งยกเลิกในปี

2. **ฝ่ายนำต้นที่ 2** คือ อากรขาออก รัฐบาลเรียกเก็บมาเป็นเวลานานในอัตรา 5 % หมายความว่า 100 บาท เก็บ 5 บาท เมื่อไรก็ตามราคาข้าวต่างประเทศดีมาก ๆ รัฐบาลไทยก็เรียกเก็บในอัตราที่สูง ฝ่ายนำต้นนั้นซ่อนเข้าไปนั้น ซึ่งเป็นฝ่าย Automatic เมื่อเวลาราคาข้าวดี ก็ยึดได้โดยอัตโนมัติเพราะเก็บเป็นจำนวน เปอร์เซนต์ อากรขาออกเก็บโดยกรมศุลกากร กระทรวงการคลังโดยการประเมินราคาปัจจุบันเท่าไรในฤดูเดือน และเรียกเก็บต้นละเท่าไรจาก 5 %

3. **ฝ่ายนำต้น 3** คือสำรองข้าว ทำมาเป็นเวลานานพอสมควร ตั้งแต่ปี 2505 แต่อายุ น้อยกว่าพรีเมียม เริ่มทำจริงจังเมื่อปี 2516-17 ที่มีวิกฤตการณ์ต่างต่างประเทศ สำรองข้าวทำให้ทุกคนว่าถ้าเมืองไทยไม่สำรองข้าวเดี่ยว ข้าวออกไปต่างประเทศหมด มันก็แย่ แต่สิ่งที่รัฐทำก็คือ รัฐบังคับซื้อจากผู้ส่งออก ถ้าส่งออกนอก 1 ตัน ต้องขายให้รัฐอีกจำนวนหนึ่ง บางครั้ง 1:1 ส่งออก 1 ตัน ขายให้กระทรวงพาณิชย์ 1 ตัน หรือ 1:1.5, 1:0.5 การบังคับดังกล่าว บังคับซื้อในราคาต่ำมาก ๆ ถ้าผมเป็นผู้ส่งออกจะส่งออกข้าว 1 ตัน สมมติว่าจะต้องขายให้กระทรวงพาณิชย์อีก 1 ตัน ในราคาต่ำ ก็เท่ากับผู้ส่งออกเสียหายอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกบังคับซื้อราคาต่ำ เมื่อไรก็ตามราคาต่างประเทศดี การที่กระทรวงพาณิชย์บังคับซื้อในราคาต่ำก็เท่ากับผมต้องเสียหายยิ่งมาก ถ้าวิเคราะห์กันในทางเศรษฐศาสตร์แล้ว ฝ่ายตัวที่ 3 ก็เป็นฝ่าย Automatic อีกเหมือนกัน เช่นเดียวกับตัวที่ 2

4. **ประตูนูปิดตาย** ก็คือโควต้า คล้าย ๆ ประตูนูปิดไปเลย จะเปิดเมื่อไร ปริมาณเท่าไร อยู่ที่กระทรวงพาณิชย์เป็นผู้กำหนด และกระทรวงพาณิชย์จะกำหนดอย่างไรก็อยู่ที่กฎเกณฑ์ของกระทรวงพาณิชย์จะทำ ในอดีตที่ผ่านมาทำจนถึงปี 2517 เป็นปีสุดท้าย แล้วยกเลิกไป กลับมาใหม่ในปี 2527 สมัยคุณโกศลเป็นรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ ใช้นโยบาย 2527-28 และจะมาถึงปี 2529 ในที่สุดปัจจุบันได้ยกเลิกไป โควต้าที่บังคับดังกล่าวจึงเป็นภารกิจกันข้าวในส่วนที่ส่งออกอีกจำนวนหนึ่ง

นี่ เรามาลองวิเคราะห์กันดูว่า ทั้ง 4 มาตรการที่รัฐเคยทำมาในอดีตต่อเนื่องกันมาโดยตลอด คำว่าต่อเนื่องนี้ เขาฉลาดที่จะเลือกคู่ใดคู่หนึ่งตลอดเวลา (โปรดดูภาพที่ 1 ในบทความนำเสนอบริบท) โดยมีพรีเมียมยี่สิบตัวอื่น ๆ สลับใช้ในช่วง ๆ ตลอดเวลาที่มีอยู่ มาลองดูผลของมันว่าเป็นอย่างไร

ผมขอเชิญชวนให้ดูภาพที่ 1 ผมเอาข้อมูลกลับมาให้ดูก่อน โดยการคำนวณข้อมูลสืบเป็นราคาข้าวเปลือก/ตันจริง ๆ เราไม่ได้ส่งข้าวเปลือกออกนอกน แต่ผมคำนวณว่า ถ้าข้าวเปลือกสีเป็นข้าวสาร ได้ข้าวสารมีหลายชนิด และถ้าส่งออกนอกรวมกัน ข้าวสารจะได้มูลค่าเท่าไร ก็คิดเป็นว่าได้มูลค่าข้าวเปลือกที่ส่งออกได้ในราคา F.O.B. เส้นข้างบนเป็นราคา F.O.B. ที่บอกว่า ตั้งแต่ปี 2502-2527 เส้น F.O.B. ที่ส่งออกนอกได้ราคาอย่างไร จะเห็นว่าปี 2517 ราคา F.O.B. สูงอย่างมาก เส้นที่ 2 เส้นราคาขายส่งในกรุงเทพฯ จะเห็นว่า พอเริ่มจากราคา F.O.B. ราคาขายส่งกรุงเทพฯ นั้น ราคาขายในอ้อมต่ำอย่างมาก แม้แต่ในปี 2517 ที่ข้างนอกสูงอย่างมหาศาล ข้าวในอ้อมสูงขึ้น แต่สูงขึ้นนิดหนึ่ง และก็เป็นที่สังเกตที่สังเกตเห็นสูงขึ้นไปแต่ไม่ตามข้างบนเสียที ภาพนี้ผมไม่ได้จัดเงินเพื่อออก จริง ๆ แล้วตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา

จะเห็นว่า เรามีเงินเฟ้อในประเทศ ราคาสินค้าทุกอย่างขึ้น อย่าดีใจว่าขามาได้ราคาที่สูงขึ้น เพราะยังไม่ได้ขจัดเงิน-
เงินเฟ้อ ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา ใคร ๆ ก็รู้ราคาน้ำมันมีปัญห ทุกอย่างราคาสูงขึ้น

ฉะนั้น ขอให้ดูภาพที่ 2 (โปรดดูภาพที่ 2 ในบทความนำเสมอ) เมขจัดเงินเพื่อออกเรียบร้อย แล้วเรา
มาดูว่า ชาวขายข้าวได้ราคาอย่างไร เมเอา GDP Deflator ไปขจัดเงินเพื่อออกทั้งหมดโดยเปรียบเทียบเป็นดัชนีฐาน
ในราคาเดียวกัน เราจะเห็นได้ทันทีว่าในมูลค่าในราคาที่ เป็น Real Term ถ้าขจัดเงินเพื่อออกทุกอย่าง ๆ ว่า อำนาจ
ซื้อเท่าเดิม เราจะเห็นว่าราคาขายนอกในปี 2517 ก็สูง แต่ปีอื่น ๆ ก็ไม่ได้สูงมากเท่าไร ถ้าดูเส้นราคาขายส่งภายใน
ในประเทศจะอยู่ในระดับต่ำสม่ำเสมอที่ผมเขียนไว้ ทั้ง ๆ ที่ข้างนอกจะสูงขึ้นอย่างไรก็ตาม

หลายคนคงสงสัยต่อไปว่า ความแตกต่างระหว่างเส้น 1 กับเส้น 2 คืออะไร ใครไปทำให้มันต่ำ 4 มาตร-
การดังกล่าวทำให้ค่าหรือเปล่า ถ้าเราเอาเส้น 1 -เส้น 2 มันก็เป็นความแตกต่าง แล้วเรามาเทียบกันดูว่า ภาวะ
ต่าง ๆ ไปเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างไรบ้าง

ขอให้ดูภาพต่อไป (โปรดดูภาพที่ 3 ในบทความนำเสมอ) ภาพนี้เป็นภาพที่ใหม่ Link กับภาพแรกที่ยังไม่ขจัด
เงินเฟ้อ เราจะมองเห็นว่า เส้นบน คือ เส้นอัตรา F.O.B. (ลบ) ราคาขายส่งกรุงเทพฯ อย่างที่เราตั้งใจอยากดู
เส้นที่ 2 เป็นเส้นของภาษีและ Burden ทั้งหลายค้ำของข้าวเปลือกที่ขามาได้รับ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลใช้วิธีภาษี-
ส่งออกในช่วงที่ราคาข้าวที่ขายให้กับต่างประเทศอยู่ในระดับสูง และผ่อนคลายให้บ้างในช่วงราคาต่ำ

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยมีมาตรการที่เข้มงวดมากที่จะให้ราคาขายอยู่ในระดับต่ำสม่ำเสมอตลอดชาติ
และดูให้ดี ในปี 2527 (ราคาขายนอกมีต่ำ ถ้าดูภาพแรก ภาพที่สองเทียบกับภาพนี้) ส่วนแตกต่างของรัฐก็เอาค่าด้วย
นั้นเข้าใกล้ตัวมากที่สุด แม้ยังไม่ถึงตัวเลข 28 มาให้ดู และ Burden ที่เห็นในเส้นที่ 2 ลดต่ำมาก ๆ ในปี 27 (เดี๋ยวผม
จะวิเคราะห์ว่า ทำไมถึงลดต่ำมาก ๆ ในปี 27 และ 28, 29 เป็น 0 ในปัจจุบันนี้) หลายท่านในเน็ตคงเดาได้แล้ว
ก็เพราะราคาข้างนอกมีตัวดึงลงในปี 27-28-29 จนกระทั่งรัฐบาลเก็บ Burden คือไปไม่ได้ ถ้าเก็บต่อไปก็เท่ากับว่า
ข้าวในเน็ตต่ำเกินกว่าขามาจะรับได้ ขามาอาจจะเกิดปฏิกริยา มันเป็นความจำเป็นที่รัฐต้องทำ มิใช่ว่ารัฐกลับใจหรือมา
เชื่อใจเกษตรกร หลายคนว่านี่เอาจารย์ชนะแล้ว ผมไม่เคยคิดเลย เดิมทีมันในหนังสืออยู่แล้ว ถ้าราคาตลาดโลกมันสูงขึ้น
ใหม่อย่างปี 2527 มาตรการทั้งหมดผมจะกลับมาใหม่ใหม่ การที่มองว่า มันเขาทำดีนะ ผมคิดว่าเป็นการมองที่ปลาย-
เหตุ ไม่รู้สาเหตุที่แท้จริง เขาทำเพื่ออะไร ฉะนั้นมันก็ต้องพูดเหมือนเดิม จะให้ผมพูดอย่างอื่นไปไม่ได้ เพราะผมไม่ได้
เชื่อโครงสร้างมันเปลี่ยน

เรามาดูกันว่า นโยบาย 1-2-3-4 ไม่มีผลต่อขามาเลย แล้วมันมีกลุ่มผลประโยชน์บ้างได้จาก
นโยบาย1-2-3-4 ผู้ได้ประโยชน์อย่างชัดเจนที่สุดคือ ผู้บริโภคข้าวในประเทศ ได้แก่ พวกเรา, ข้าราชการทั้งหลาย,
รวมถึงกรรมกร เพราะราคาข้าวค่อนข้างต่ำอย่างสม่ำเสมอ

หลายคนมองว่า กรรมกรก็ได้ผลประโยชน์ไปด้วย ผมบอกว่าจริง แต่ภาพนี้ให้เห็นว่า ราคาขายในตัวอย่าง
สม่ำเสมอ ฉะนั้นมองในแง่โครงสร้างทางการเมือง ผมคิดว่าอาจให้ข้อคิดหลายประการ การที่ราคาข้าวต่ำส่งผลทำให้
ค่าจ้างแรงงานในประเทศต่ำด้วยใช่ไหม? อันนี้ยังไม่มีการศึกษาในแง่กันอย่างแท้จริง ผมจะลองวิเคราะห์ ถ้า
68

หากราคาข้าวต่ำ ชาวนาไม่พอกิน มีชาวนาหลายส่วนที่ต้องดิ้นรนหางานทำในต่างถิ่นโดยเฉพาะในเมือง เพราะฉะนั้น
แรงงานจากหลายส่วนก็จะวิ่งเข้าสู่ส่วนกลางหรือในโรงงานอุตสาหกรรม หางานทำ เมื่อ Supply ของแรงงานวิ่ง
เข้าสู่อุตสาหกรรมมากขึ้น ค่าจ้างแรงงานก็ตัวอย่างเด็ดขาด กลับกันถ้าหากราคาข้าวดีในต่างจังหวัด ผมคิดว่าไม่มีใคร
อยากจะไปเป็นข้าเขา ไม่มีใครอยากจะเป็นคนใช้ หลายคนอยากกลับบ้านทำนา เพราะที่บ้านทำนาได้คุ้ม แต่ถ้าภาพ
เป็นอย่างนั้น แรงงานไหลกลับบ้านส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือมาเรื่อยๆ ผมอยากทราบว่า นายจ้างจะรู้จักจักจิงในเรื่องแรงงาน,
ค่าจ้างได้อย่างไร

ฉะนั้น ภาพนี้สัมพันธ์กับแรงงานในระยะยาวอย่างเด็ดขาด ถ้าหากราคาของอาหารที่สำคัญกดคืให้ต่ำลง
แน่นอนค่าจ้างแรงงานย่อมถูกกดต่ำลงไปด้วย และถ้าหากว่าอาหารคือข้าว มีราคาต่ำ แรงกดคืนี้ก็จะให้แรงงานพยายาม
เรียกร้องหรือพยายามหันต่อในประการที่สองก็ต่ำลงไปโดยปริยาย เพราะเป็นการลดความกดดันทางการเมืองอีกส่วน
หนึ่งให้กับแรงงานด้วย เมื่อค่าจ้างแรงงานอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำสม่ำเสมอแล้ว ราคาค่าจ้างแรงงานตัวอย่างสม่ำเสมอ
ด้วยหรือไม่ ถ้าเรามองภาพระยะยาว ทั้งกรรมกรและชาวนาได้รับผลตอบแทนตัวอย่างสม่ำเสมอ และใครเป็นคนได้ผล
ประโยชน์ (ผมคิดว่าเรื่องนี้เข้าภาพเศรษฐศาสตร์การเมืองที่หลายคนคงอยากจะเห็นและวิเคราะห์กันไป ผมคิดว่าช่อง
นี้ยังเปิดอยู่อีกมากที่ปัจจุบันนี้ยังไม่มีการวิเคราะห์กัน ผมเป็นนักเศรษฐศาสตร์ภูมิพิสัยโดย Training ผมไม่มีเครื่องมือ
ในการวิเคราะห์ต่อ ก็ขอยกประเด็นตั้งไว้ให้นักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่คิดว่าตัวเองมีเครื่องมือลงวิเคราะห์ต่อไป)

เมื่อที่มองภาพอันแรก ผู้บริโภคได้ แล้วคนใช้แรงงานก็ได้ด้วย เราลองมาดูนโยบายต่าง ๆ นั้น มี
ใครได้อีก

1. **ฟรีเมียวม** - ตั้งแต่ปี 2492-2517 กระทรวงพาณิชย์เก็บฟรีเมียวมข้าวแล้วเข้ากระทรวงการคลัง
หลังปี 2517 เป็นต้นมา เรามีพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ให้อำนาจกระทรวงพาณิชย์เก็บฟรีเมียวมข้าว
และส่งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในลักษณะ เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร เป็นความมรดกของผู้ปกครองไทยที่
พยายามเอาของไม่ติดตั้งให้มีข้อดีได้ ฟรีเมียวมข้าวในส่วนนี้ส่งมากองทุนสงเคราะห์เกษตรกรนั้นเอาไปทำอะไร กองทุน-
สงเคราะห์เกษตรกรมีปลัดกระทรวงเกษตรฯ เป็นประธานกองทุนฯ และมีคณะกรรมการในกฎเกณฑ์กำหนดไว้อย่างสวย-
หรู ณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องส่งให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติ ถึงจะมีการใช้เงินดังกล่าวได้ ฟังแล้วรัดกุม
มาก แต่เท่าที่ผ่านมานในอดีต หลายครั้งโดยเฉพาะในสมัยนายกฯ เกรียงศักดิ์ ได้มีการผ่านเงินใช้จ่ายโครงการกองทุนฯ
เข้าไปยังคณะรัฐมนตรีก่อน และคณะรัฐมนตรีเห็นชอบ จึงย้อนกลับเข้ามาให้คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร
พิจารณา ฉะนั้นมันชัดเจนว่า คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรหรือจะขัดคณะรัฐมนตรี ใครสนใจประเด็นนี้ไป
ดูงานของอ. รังสรรค์ ที่ทำเกี่ยวกับกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรว่าได้ใช้จ่ายไปในทางใดบ้าง ผมเพียงอยากสรุปให้ฟัง
ว่า กองทุนฯ เป็นเงินที่ไปเอาจากชาวนาอย่างแท้จริง แต่การใช้จ่ายไม่ได้ไปหาชาวนาเท่านั้น หลายครั้งเอาไปประกัน
ราคาอ้อยในอดีต หลายครั้งเอาไปประกันราคาฝ้าย หลายครั้งเอาไปประกันราคาข้าวโพด พริกไทย แม้กระทั่งโครง-
การประมง โครงการเต่าทะเล โครงการปลาวัวมีการป้องกันของ อสร. เป็นต้น

เงินดังกล่าวเอาไปใช้อย่างสนุกสนาน และเป็นเบี้ยหัวแตกอย่างมาก ถ้าถามผมว่าหากผมเป็นเจ้าของนาที่
กระทรวงเกษตรฯ ผมรักเงินชนิดนี้ไหม ปืนหนึ่ง ๆ อย่างน้อย ๆ 10,000 กว่าล้านมาหากระทรวงนี้ และเป็นเงินออก-
งบประมาณ ผมคิดว่าผมชอบครับ เพราะเงินงบประมาณยุ่งยากในการทำมากกว่า ตกลงขามักขาดฉัตรไปกระทรวง
หนึ่ง กลไกที่ทำให้ราคาตัวอย่างสม่ำเสมอทำให้กระทรวงเกษตรฯ ได้ผลประโยชน์ตามไปด้วย การต่อสู้ระดับข้างในนี้

ผมมีส่วนในรัฐบาลนั้น ได้เห็นเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรฯ พูดอย่างไรบ้าง และทุกสมัยพูดเหมือนกันหมด ซึ่งผมคิดว่าเราวิเคราะห์เป็นวิทยาศาสตร์ดีกว่าว่าไม่ได้อยู่ที่ตัวบุคคลแล้ว

พรีเมียมช่วยกระทรวงพาณิชย์ หลายคนมองไม่เห็นว่าการกระทรวงพาณิชย์ทำอะไร เพราะพระราชบัญญัติบอกเก็บเงินได้กระทรวงเกษตรฯ กระทรวงพาณิชย์คุมมาตลอดในอดีตบอกว่า เงินสิ่งกระทรวงเกษตรฯ กระทรวงพาณิชย์ไม่ได้ทำอะไร แต่ความเป็นจริงกระทรวงพาณิชย์ได้อย่างงโฬารอีกก้อนหนึ่ง ก็คือ การค้าข้าวส่งออกของไทยเป็นการค้าขายระหว่างรัฐต่อรัฐ ประมาณ 40 % ของปริมาณค้าขายทั้งหมด ส่วนนี้ในพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรมาตรา 9 ไปเปิดช่องเล็ก ๆ ไว้แต่เดิยวบอกว่า ในภาวการณ์ค้าขายที่เป็นของรัฐเอง รัฐอาจจะลดหย่อนพรีเมียมข้าวเหลือบาทเดียวก็ได้ สมมติเสียพรีเมียม 1,000 กระทรวงพาณิชย์เสียบาทเดียว อีก 999 ก็เป็นกำไรจากการค้าแบบรัฐต่อรัฐ ตกลงกระทรวงพาณิชย์ค้าขายข้าวตลอดมา กำไรตลอดชาติ และเอาไปส่งกระทรวงการคลัง เพราะเป็นกำไรของรัฐวิสาหกิจที่เรียกว่า หน่วยบัญชีข้าว

ถ้าสนใจไปเปิดดูเอกสารประมาณเล่มที่ 5 ปีงบดุลของหน่วยบัญชีข้าวเรียบร้อย งบดุลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ กำไรเสมอมา มี 2523 ตั้งแต่คุณบุญเข้ามาบริหารงานเศรษฐกิจของรัฐบาล และคุณตามใจเป็นรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ ในสมัยนั้นมีการใช้จ่ายเงินจากหน่วยบัญชีข้าวเพิ่มขึ้น 300 เท่า ผมยังไม่มีเวลาศึกษาว่าเขาเอาไปใช้ทำอะไรกัน หลายคนยังมองว่า กระทรวงพาณิชย์ไม่ได้ทำอะไร ถ้าผมเป็นคนค้าขายอยู่กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ การมีช่องให้ผมอย่างนั้น มันเป็นการปิดว่า ผมทำงานสบายขึ้น ไปขายไว้ราคาต่ำไปหน่อย ผมก็ซื้อข้าวได้ ผมกำไร ถ้าหากขาดทุนเมื่อไรผมเดือดร้อน หลายคนแย้งว่ารัฐวิสาหกิจอย่างนี้ขาดทุนห้าไปทำไม มันเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพของไม่ได้ แต่การที่พรีเมียมข้าวและเมล็ดได้สำหรับตัวเอง ผมกำไรตลอดมา มันไม่มีการถูกตรวจสอบโดยสาธารณชนได้ว่าผมทำงานไม่มีประสิทธิภาพ พุงง่าย ๆ ผมค้าขายข้าวอย่างไรก็ไม่ขาดทุน ถึงแม้กำไรเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วส่งใครก็ตาม ผมไม่สน แต่ผมหักค่าใช้จ่ายก่อน ขานมากี่เสียกระทรวงพาณิชย์ไปอีกหนึ่งกระทรวง

เงินพรีเมียมข้าวถูกใช้ผ่านเงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร จะจัดสรรเป็นประจำให้ อตก. กับอศส. เป็นผู้เอาเงินดังกล่าวออกไปซื้อข้าวในราคาที่สูงกว่าตลาด เราไปทำให้มันต่ำ เสร็จแล้วไปซื้อให้มันสูงชนิดหนึ่ง ตอนซื้อให้มันสูงชนิดหนึ่ง ในจำนวนเงินที่ซื้อ ใครเป็นได้คนนั้นก็รวย ตกลงสถิติผมทำงานวิจัยการค้าเนืองงานของ อตก. และอศส. 2 เล่ม ปรากฏว่า ข้าราชการและพ่อค้าได้เป็นส่วนใหญ่ของเงินดังกล่าว โรงสีข้าวได้มากหน่อย ผู้ส่งออกส่วนหนึ่ง และมีพรรคการเมืองบางพรรคที่คุมกระทรวงดังกล่าว คุม อตก. และ อศส. ได้ไปอีกส่วนหนึ่ง มีผู้นำขานมาได้ผลประโยชน์อยู่ด้วย ผู้นำขานนาที่ไปติดราบริบรองว่าเป็นเกษตรกรที่แท้จริงทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ก็ได้ไปเกี่ยวละ 40 บาท บางเขต 70 สูงสุดเท่าที่ผมเคยเจอ ตกลงขบวนการดังกล่าวก็เป็นขบวนการที่ได้เสีย จากผู้นำเกษตรกรอีกส่วนหนึ่ง

ผมคิดว่านี่เป็นจุดที่สำคัญที่สุด เพราะผู้นำเกษตรกรมักจะมีเรื่อง แต่ว่าได้ถูกจัดสรรผลประโยชน์เรียบร้อยภายในระบบของมัน ความหวังที่จะให้ผู้นำเกษตรกรแสดงความเป็นจริงในท้องถิ่น ขายและให้มีการเคลื่อนไหวจึงเกิดได้ค่อนข้างลำบาก และมาตรการดังกล่าวนี้ ผู้นำเกษตรกรขายข้าวของตัวเองได้ในราคาที่รัฐบาลกำหนดไว้ตลอด

ยิ่งกว่านั้น ในปีที่แล้วกับปีนี้ กระทรวงมหาดไทยได้ขอใช้เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร 100 ล้าน เงิน

100 ล้านช่วยอะไรไม่ได้ แต่เป็นเครื่องดับเพลิงอย่างดี ที่ใหม่ก็ตามจะเกิดเพลิง คือผู้นำเกษตรกรที่ต่อสู้เอาเงินมี
หมื่น เวียนไปซื้อราคาแพงสักหน่อยหนึ่ง กลุ่มนี้ก็เจ็บไป ภาพนี้มันผูกกับการเมืองทั้งหมด จนปัจจุบันนี้ผมไม่ได้มองเรื่อง
ข้าวเป็นเศรษฐศาสตร์อีกต่อไป แต่เศรษฐศาสตร์ชี้ให้เห็นเป็นเนื้อหาของการเมืองว่า ใครเล่นผลประโยชน์มันอย่างไร
สรุปว่า ตกลงมีคนได้ฟรีเต็มข้าวทั้งหมด ยกเว้นชาวไร่ที่แท้จริง ปัจจุบันนี้ เราเอาไปให้โรงสี โรงสีก็เอาไปเล่นอีก
ส่วนหนึ่ง เพราะโรงสีเป็นหัวกะแฉของพรรค

2. **อาหารขาออก** ผลประโยชน์ตกอยู่กับกระทรวงการคลัง เป็นลักษณะภาวะธรรมดาที่ไม่มีเล็ดลอดไปหา
คนเฒ่าชู้ดเงินเหมือนนักบริหารวัยเยาว์ ถ้าให้ผมเลือก ผมคิดว่าอาหารขาออกนี้ตรงไปตรงมาและยัง justify มากกว่า

3. **สำรองข้าว** ผลประโยชน์จะเป็นดังนี้:- รัฐบาลซื้อจากผู้ส่งออกราคาต่ำ กระทรวงพาณิชย์ส่งให้
ออส. ออส. ก็เอาข้าวสำรองหรือบางครั้ง ตั้งแต่สมัยคุณบุญชูเข้ามา เรามักพูดกันว่า เรื่องข้าวเหนียว ก็เลยบังคับซื้อ
ขอให้เอาข้าวเหนียวผสมด้วย 20 % ข้าวเจ้า 80 % รวมกันเลยเรียกว่า "ข้าวโอช่า" ออส. ก็เอาข้าวดังกล่าวมา
ขายในกรุงเทพฯ ประมาณครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเอาไปขายต่างจังหวัด ในกรุงเทพฯ หน่วยราชการต่าง ๆ สามารถ
ค้าเเม่เรื่องขอซื้อข้าวราคาต่ำได้ ผลประโยชน์ที่ได้ข้าราชการชอบ ผมได้แบ่งผลประโยชน์ส่วนหนึ่งมาจากการค้าเเม่-
การของรัฐทั้งหมด อีกส่วนหนึ่งไปให้ร้านค้าข้าวสาร ปรากฏว่าผู้ส่งออกมาหมื่นเวียนกวาดซื้อข้าวสารดังกล่าวส่งมอบอีกที
หนึ่ง ผู้ส่งออกบางคนได้ผลประโยชน์ไป ข้าวส่วนนี้ส่งไปต่างจังหวัดประมาณ 50 % ไปหน่วยราชการต่างจังหวัด, ร้านค้า
ของบริษัทจังหวัด ใครรู้จักบริษัทจังหวัดดี ก็รู้ว่าใครถือหุ้น ใครทำอะไร ข้าวราคาถูกเป็นแหล่งผลประโยชน์ของบริษัท
จังหวัด

4. **โควต้า** รัฐบาลเคยจัดสรรหลายรูปแบบ 1. กระทรวงพาณิชย์จัดสรรโดยเอาสถิติเก่าในการส่งออก-
ออก 3 ปีมาเฉลี่ยกัน ถ้าบริษัทของ อ.มนตรีเป็นบริษัทใหญ่เคยส่งออกมากก็เอาโควต้าไปมาก ศรีสุวรรณบริษัทเล็ก
เกิดใหม่ก็เอาโควต้าไปน้อย พอมนตรีได้รับจัดสรรโควต้าเป็นจำนวนมาก มนตรีจะซื้อเมื่อไรก็ได้ ศรี ผาสุก, เจมศักดิ์
ไม่มีสิทธิจะขาย เพราะผมไม่มีโควต้า ราคาภายในกฎมนตรีซื้อต่ำกว่าที่ควรจะเป็นได้เด็ดขาด ซื้อในช่วงเวลาที่ถูกต้อง
เมื่อไรก็ได้ ถ้าหากผมเป็นผู้จัดสรร ผมเลือกที่จะจัดสรรอย่างไรให้มนตรีได้ หรือศรีสุวรรณได้ ผมก็บอกว่า ศรีสุวรรณ
จะเอายังไงดี ผมสามารถเอียอีกส่วนหนึ่งได้ถ้าผมต้องการ ตกลง อ.มนตรีได้โควต้าไป คนอื่นก็ได้ รายใหญ่ได้มาก
รายเล็กได้น้อย ถ้า อ.มนตรีไม่ยอมทำเอง ขายโควต้าก็ได้ ปรากฏว่ามีการซื้อขายโควต้าสนุกสนานในอดีตที่ผ่านมา
อ.มนตรีนั่งเฉยก็กวาดเงินเข้า เจมศักดิ์ไปซื้อโควต้าของมนตรีมา สมมติ 5 เหรียญ/ตัน ผมซื้อข้าวจากโรงสีก็ต้องซื้อ
ต่ำลง ผลก็คือทำให้ข้าวภายในเมตต้าสม่ำเสมอ โดยผลประโยชน์ระหว่างผู้ส่งออกแบ่งกัน ถ้าผมเป็นเจ้าของที่กระทรวง-
พาณิชย์ผสมชอบ ผมกำลังมี authority ในการจัดสรรผลประโยชน์ให้คนต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นขี้นไม้เป็นไม้ มนตรีต้อง
กราบผมใหม่ ถ้าผมทำให้มนตรี 10 ล้าน ถ้าภาพอย่างนี้ใครไม่ชอบ ผู้บริโภคในประเทศก็ชอบ มนตรีก็ชอบ ผมก็ชอบ
ภาพทั้งหมดซึ่งชี้ให้เห็นว่า คนที่เสียผลประโยชน์ทำให้ชาติไทยยืนยงคงอยู่ได้คือชาวนา ส่วนใหญ่แบ่งกันรับการไป คนส่วน
น้อยได้รับผลประโยชน์อย่างถ่วงถ่วงด้วยการผูกมาตรการต่าง ๆ เข้าด้วยกันคล้องจองกันทั้งหมด

มีผู้นำชาวนาหลายคนที่ถูกยึดเยียดข้อมูล หรือแนวความคิดที่ผิด ที่บุคคลของรัฐพยายามเสียนสอนว่า สิ่งที
วิเคราะห์ก็เมฆทั้งหมดไม่น่าจะเป็นความจริง ด้วยเหตุ 2 ประการ

1. ขอให้ดูภาพที่ 2 เขาบอกว่าดูซิ ปีใดที่ขานาขายข้าวได้ราคาดี ปีนี้หรือปีเมี่ยมข้าวสูง ปี 2517 ขายข้าวได้ราคาดีทีเดียว (เส้นที่ 2 ข้างล่าง) ปีนี้หรือปีเมี่ยมข้าวดีมาก แต่ปีใดก็ตามเขาลดหรือปีเมี่ยมข้าวลง ขานาขายข้าวได้ราคาต่ำ เขาบอกขานาว่า จริง ๆ แล้วหรือปีเมี่ยมข้าวทำให้ราคาข้าวดี ภาพนี้ชี้ให้เห็นว่าที่เขารักษาเสถียรภาพไว้อย่างต่ำสม่ำเสมอตั้งกล่าว เพราะปี 2517 เขาเก็บหรือปีเมี่ยมมาก แต่ก็ยังดึงให้ราคาข้าวภายในโคกขึ้นได้ทีเดียว เพราะถึงแม้มากแล้ว ข้าวของมันก็ขึ้นมากกว่า แต่ปีใดก็ตามที่ข้าวของมันต่ำลงมาก ๆ เขาก็จำเป็นต้องลดหรือปีเมี่ยมแต่ข้าวในก็ยังให้ต่ำลงกว่าเดิมที่เคยหนึ่ง ก็เลยบอกว่าเห็นไหม ลดหรือปีเมี่ยมแล้วราคาข้าวมันต่ำ เพราะฉะนั้นหรือปีเมี่ยมไม่ใช่ตัวทำอะไรจากขานาเลย นั่นเป็นสิ่งที่คนพยายามบอกขานาอย่างนั้น มีผู้นำขานานานั่งคุยกับผมเยอะ บอกว่าสังเกตไหม ปีไหนลดหรือปีเมี่ยม ราคาข้าวต่ำ เจ็บหรือปีเมี่ยม ราคาข้าวสูง ถ้าอย่างนั้นจริงให้รัฐบาลเก็บหรือปีเมี่ยมสัก 100,000 บาท/ตัน เราจะได้ขายได้สูงกว่าดีไหม ถ้า logic อย่างนั้นถูก **นั่นเป็นประการแรก ที่คนพยายามบิดเบือนเพื่อให้ขานามีการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง เพราะไม่รู้ว่าจะไรคือเหตุ อะไรคือผล** จริง ๆ แล้วพอราคาข้าวตกเขาก็ลดหรือปีเมี่ยม และราคาข้าวสูงมันก็ขึ้นหรือปีเมี่ยม มันไม่ใช่ลดหรือปีเมี่ยมจะทำให้ราคาข้าวต่ำหรือสูง

2. มีคนบอกขานาว่า อย่าไปเลิกหรือปีเมี่ยมข้าวเลย ให้รัฐเก็บมาแล้วขอให้ใช้กับขานาได้ผลประโยชน์ มีคนคิดกันเยอะ ผมอยากตั้งข้อสงสัยยกตัวอย่างนี้ ผมแบ่งข้าวเป็น 3 กอง คือ ส่งออกนอก 6 ล้านตัน, ข้าขายภายใน 6 ล้านตัน ขานากินเอง 7 ล้านตัน เก็บหรือปีเมี่ยมจากกองที่ 1 ได้ค่าหรือปีเมี่ยมจากข้าว 6 ล้านตัน หรือ 4 ล้านตัน-ข้าวสาร แต่ผลของการเก็บหรือปีเมี่ยมกองที่ 1 ทำให้ราคาข้าวกองที่ 2 ต่ำไปด้วย อีก 6 ล้านตันขานาขายให้พวกเราในราคาต่ำลง เท่ากับขานาเสียหรือปีเมี่ยมให้กับทุกคน การกระทำดังกล่าว มิได้ช่วยขานา ถ้าหากว่าเงินหรือปีเมี่ยมจาก 6 ล้านตัน กองแรกจะเอามาใช้โดยตรงกับขานา ก็เสียไปอีกกองที่ 2 อีก 6 ล้าน โดยไม่ได้ขึ้นมา ถ้าผมเป็นขานา ผมไม่เอา เลิกดีกว่า เลิก 1 บาท ผมได้ 2 บาท เมื่อราคาข้าวภายในขึ้นด้วย ผมจะขายข้าวกองที่สองแพงขึ้นด้วย อีกประการหนึ่งการเก็บหรือปีเมี่ยม รัฐเก็บก่อนแล้วใช้ทีหลัง ถึงแก่การใช้เงินของรัฐจะวางมาตรการใดก็ตามแต่เรื่องการเมือง เรื่องผลประโยชน์มันมีทั้งหมดนั้นในเรื่องการใช้จ่ายเงิน

ผมคิดว่า นี่เป็นภาพทั้งหมดที่ผมเรียนให้เห็น และผมเองก็ไม่อยากเชื่อนักว่าภาพโครงสร้างปัจจุบันมันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่จริง ๆ แล้ว ผมมองว่าเป็นการผ่อนปรนในสถานการณ์ต่างประเทศที่ตกต่ำชั่วคราว トラบใดก็ตามที่ชาวไร่ขานาไม่มีอำนาจต่อรองที่แท้จริงในทางการเมือง นโยบายต่าง ๆ นั้นถูกนำกลับมาใช้อย่างแน่นอน ผมคิดว่า ถ้าราคายังไม่สูงมาก เขายังไม่มา แต่ถ้าราคาสูงเมื่อไหร่ เขามาแน่ เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าถ้าวิเคราะห์โครงสร้างกันจริง ๆ แล้ว ผมยังมองไม่เห็นว่าเป็นปัจจุบันนี้ขานาแข่งขันหรือเปล่า ผมกลับมองว่า ตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัย จนรัชต์ เป็นต้นมา ขบวนการและการรวมตัวของขานาถูกทำลาย ในขณะที่การรวมตัวของสถาบันอื่นจะเป็นข้อดี นำธุรกิจนั้นเกิดขึ้นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็ธนาคาร ธนาคารฯ หอการค้า หรือสมาคมอุตสาหกรรม

ปัจจุบันนี้ organize กันอย่างมาก แต่ขานานั้น ผมยังมองไม่เห็น organization ผมยังมองไม่เห็นขบวนการของขานาเลย เพราะฉะนั้น ถ้าให้ผมเดา ผมคิดว่ายังเป็นอย่างนี้ต่อไปอย่างแน่นอน และผมไม่มีทางออกให้ขอบคุณมากครับ

ศรีสุวรรณ จรรยา

อ. เจมส์คิดใช้เวลาไปประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วนหนึ่งเป็นการพูดด้วยความเจ็บปวด ผมคิดว่ามีสาระสำคัญ

อยู่ 2-3 อย่างที่ อ. เจิมศักดิ์ได้ชี้ให้เราเห็น ประการแรก มีสิ่งที่น่าสนใจอันหนึ่งก็คือว่า โดยกระบวนการตลาด โดยธรรมชาติ ความสูง ๆ ต่ำ ๆ ของราคามักจะเป็นปรากฏการณ์ที่ควรจะเป็น แต่สำหรับ เรื่องข้าวที่ขบวนการประสพอยู่ไม่เป็นแบบนั้น สิ่งที่เข้ามาได้รับคือ ราคาคือตัวอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน ในเรื่องนี้ อ. เจิมศักดิ์ได้ชี้ให้เห็นข้อสรุปว่ามีอยู่ 4 อย่าง 3 อย่างแรกเป็นฝ่าย ฝ่ายแรกเป็นฝ่ายพลาสติก และสองฝ่ายหลังเป็นฝ่ายแบบ automatic อันที่ 4 เป็นประตูน้ำ ที่จะปิดหรือเปิดขึ้นอยู่กับคนเพียงไม่กี่คน ตรงจุดนี้ อ. เจิมศักดิ์ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่น่าสนใจ ใครได้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้กันแน่ ข้อใหญ่ใจความพุ่งเข้าไปที่หน่วยงาน ไม่ว่าจะที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับกระทรวงพาณิชย์ แต่มีสิ่งที่ อ. เจิมศักดิ์ rise ขึ้นมาแล้วรู้สึกที่น่าแตกตื่นตกใจ คือกรรมกร อันที่จริงคนเหล่านี้เป็นคนที่น่าจะอยู่ในสภาพที่คล้ายคลึงกับชาวนา คือ วิถีชีวิตหรือคุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ แต่โดยกระบวนการการตลาด การแทรกแซงผู้ยากจนในเมืองสามารถเป็นปฏิปักษ์ได้กับผู้ยากจนในชนบทอย่างไม่น่าเชื่อ อันนี้ อ. เจิมศักดิ์เสนอให้เป็นประเด็นให้พิจารณาที่ผมคิดว่าน่าสนใจค่อนข้างมาก และในขณะเดียวกัน อ. เจิมศักดิ์ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมในสิ่งที่เบียดมาตรการในช่วงหลัง ๆ ของรัฐบาล คือ การเกิดขึ้นของหน่วยงานอย่าง อตก. ที่ อ. เจิมศักดิ์ชี้ให้เห็นว่าอำนาจของมันไม่ต่างอะไรกับเครื่องดับเพลิง ที่เมื่อมีไฟไหม้ที่ไหนรถดับเพลิงคันนั้นก็วิ่งไปดับที่นั่น เสร็จแล้วก็เรียบร้อย และในการดับครั้งนี้มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างสลับซับซ้อนไม่ว่าจะเป็นโรงสี ข้าราชการ พรรคการเมือง หรือแม้กระทั่งผู้นำชาวนาได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและรับผลประโยชน์อย่างท่วมท้นมากมายต่าง ๆ กันไป ท้ายที่สุดแล้ว ถึงแม้จะมีความเปลี่ยนแปลงคือ ไม่มีการใช้ทรัพย์สินข้าวในมือ แต่ไม่มีหลักประกันใด ๆ เลยในสภาพที่เป็นอยู่ไปยังปัจจุบันว่า สิ่งเหล่านี้จะไม่กลับมาเผด็จว่า ผู้นำเสนอความเห็นท่านแรก คือ อ. มนตรี ขอเรียนเชิญอาจารย์เริ่มเลยครับ

มนตรี เจนวิทย์การ

เผด็จว่า อ. เจิมศักดิ์ พูดไปเป็นสิ่งที่ชัดเจนและเป็นการใช้หลักเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์และข้อมูลที่มีอำนาจในการอธิบายสูงมากที่จะชี้ให้เห็นว่า กลุ่มไหนได้ผลประโยชน์ไป ถ้าพูดไปแล้ว สำหรับคนที่ซึ่งจะพยายามจะศึกษาเรื่องข้าว เป็น เรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากที่สุดเลย ผมอยากจะเสนอในลักษณะเพิ่มเติมมากกว่าชัดเจน ผมอยากจะมองว่า เรื่องของสถานะของชาวนาที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจนี้ ผมไม่ใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่เป็นลักษณะของโครงสร้างของสังคมไทยตั้งแต่อดีตทีเดียว พูดง่าย ๆ ว่า ผู้ทำการผลิตหรือวิสาหกิจกสิ เป็นผู้ที่ผลิตอย่างเดียวไม่ได้อะไรเลย ผมเคยอ่านหนังสือประวัติเศรษฐกิจของคุนชัย เรื่องศิลปะบอกว่า แม้นในสมัยร. 2 ก็ไม่กล้าจะส่งข้าวออก เพราะเกรงว่าจะมีการขาดแคลน ถ้าเราย้อนมาดูจนกระทั่งปัจจุบันก็เป็น เรื่องที่น่าคิดว่า ขณะเดียวกับที่ชาวนาถูกกดโดยราคาของข้าว รัฐก็มีความเกรงว่า การปฏิวัติการลูกเรือของชาวนาจะทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลเสีย หรือจะทำให้ประเทศกลายเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ว่าทำไมรัฐบาลถึงแก้ไม่ได้ รัฐบาลได้พยายามแก้หรือเปล่า? ที่ อ. เจิมศักดิ์พูดว่า เขาพยายามแก้แต่เป็นนโยบายชั่วคราว ผมก็ไม่อยากจะมองรัฐบาลในแง่ร้ายตลอดไป

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทความ "การเมืองเรื่องข้าว" ได้ชี้ให้เห็นว่า ชาวนาไม่มีอำนาจต่อรอง ข้าวถูกกดราคาเพื่อผลประโยชน์ของกรรมกรด้วย หมายความว่า ทั้งชาวนาและกรรมกรถูกกด นั่นแหละผมอยากจะทราบว่า การพยายามของรัฐบาลที่จะให้มีการฟื้นฟูชนบทเพื่อให้ชาวนาอยู่ในชนบท ไม่เข้ามาในเมือง ไม่ให้มาสร้างสลัมอยู่ในเมือง ไม่ให้มาเป็นแรงงานซึ่งไร้ประโยชน์และสร้างปัญหาในเมือง แล้วอันนี้เราตอบได้อย่างไร ผมคิดว่าอันนี้เป็นวิธีการชี้ให้เห็นการขาดเอกภาพของนโยบายรวมของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ และมีชนมายถึงความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในแง่ของราคาข้าวที่ อ. เจิมศักดิ์พูด ถ้าเรามองในแง่โครงสร้างของโลก เราจะเห็นว่าตั้งแต่ประเทศไทยได้เข้าไป

เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกตั้งแต่สมัยสนธิสัญญาเบาว์ริง ผมคิดว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่าง ที่ อ. เจิมศักดิ์หุด เราไม่เคยหลุดออกมาจากวงจรที่ว่า ประเทศไทยถูกประเทศที่มีอำนาจครองในทางเศรษฐกิจสูงเป็นผู้นำทาง ในช่วงที่ เราเป็นประเทศ comparative advantage ในแง่ของราคา เราถึงไปได้แต่สิ่งโคปรี่เท่านั้น หลังจากนี้ประเทศ ที่เจริญกว่าก็มีบริษัทที่รับไปขายในอังกฤษหรือยุโรป ก็แสดงว่า โครงสร้างอย่างนี้มันเป็นโครงสร้างที่ต่อเนื่องมาจากถึงทุก ชาติ เมื่อ 2-3 วัน ผมไปเห็นรายงานเกี่ยวกับเรื่องบริษัทข้ามชาติได้คุมตลาดข้าวในโลก 80 % หมายความว่า ถึงแม้ ขณะนี้เราจะคุยได้ว่า ประเทศไทยมีข้าวขายในตลาดโลกถึง 40 % แต่แท้จริงแล้ว ข้าวที่ส่งออกไป ใครเป็นคนคุม? ผมคิดว่าบริษัทข้ามชาติมีหลายเป็นคนคุม ไม่ใช่ประเทศไทย อันนี้จะเป็นสาเหตุหนึ่งหรือเปล่าที่ว่า เราไม่สามารถกำหนด ราคาข้าวในตลาดโลกได้ ผลก็คือว่า ถ้าเราไม่สามารถทำให้หมายความว่า มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลต่าง ๆ จะใช้ ภายใต้อำนาจเป็นการยากที่จะให้ประสบความสำเร็จ ผมคิดว่ามันคงจะคล้ายกับกรณีของประเทศไทยจะเจรจาเรื่องคิด ดุลการค้ากับญี่ปุ่น

สำหรับปัญหาขบวนการชาวนาอำนาจครองในโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองไทย **เราจะต้องของประเทศเดียว กับคงจะต้องขี้อ้อนก็จะชี้ให้เห็นว่า** ในประเทศอื่น ๆ ที่ขายข้าวเหมือนกับเรา เช่น ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน จีน หรืออินโดนีเซีย ที่กำลังจะขายข้าวต่อไป เขามีวิธีที่จะช่วยชาวนาได้ดีกว่าเราหรือเปล่า? รัฐบาลในประเทศเหล่านี้เป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด ในการกำหนดการค้า แต่การค้าข้าวภายในประเทศไทยค่อนข้างที่จะควบคุมกันไม่ได้ กงมิใครเป็นผู้ได้ผลประโยชน์ อ. เจิมศักดิ์หุดคุยไว้อย่างชัดเจนแล้ว สิ่งที่ผมอยากจะตั้งคำถามก็คือว่า ถ้าเราต้องการให้ชาวนามีสภาพที่ดีขึ้น ใครจะเป็นผู้กำกับผลประโยชน์ของชาวนาได้บ้าง เป็นสิ่งที่เราต้องแสวงหา แต่ถ้ามองไม่เห็นเหมือนกันอย่างที่ อ. เจิมศักดิ์หุดมองไม่เห็น เพราะว่า รัฐซึ่งเป็นผู้ที่รักษามลประโยชน์ ในแง่ทฤษฎีก็ไม่สามารถจะรักษาได้ และใช้มาตรการในลักษณะที่เป็นการกดขี่เข้าไปอีก ส่วนนายทุน เราคงไม่ต้องพูดถึง เพราะเขาคงไม่คิดที่จะรักษามลประโยชน์แม้ส่วนระบบราชการซึ่งนำผิดหวังมาก คือ เราคิดว่าระบบราชการคงจะเป็นผู้ที่รักษามลประโยชน์ แต่กลับเป็นผู้ที่ได้ผลประโยชน์มากที่สุด เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่กอบโกยผลประโยชน์ที่สำคัญจากชาวนา ที่ผมคิดว่า เรามีพรรคการเมืองอะไร ที่รักษามลประโยชน์ของชาวนา ไปมองดูการเมืองสหรัฐที่เขามี farm bill ออกมา มี the farm bureau และก็ยังมีการเมืองที่อยู่ในท้องถิ่น ที่เขาพยายามรักษามลประโยชน์ของชาวนา ทำให้ผมไปมาถึงสมัยที่นายวิลเลียม ฟูลโบรท์ เป็นวุฒิสมาชิก เขาบอกว่าถ้าเป็น เรื่องต่างประเทศจะเป็นคนดีเสียวมากเลย ถ้าเป็นเรื่องผลประโยชน์ของชาวนาของ เขาที่อยู่ในรัฐอาร์แคนซอสแล้ว แถงจะโหวตให้ชาวนาตลอด การพยายามต่อสู้เพื่อชาวนาอย่างแท้จริงถึงแม้ชาวนาจะมี จำนวนไม่มาก ผมคิดว่ามันเป็นสิ่งที่พรรคการเมืองและนักการเมืองในท้องถิ่นพยายามจะต่อสู้

Farm bill เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนให้เห็นว่า รัฐ ข้าราชการหรือพรรคการเมืองของเขาได้พยายามที่จะ ต่อสู้เพื่อชาวนา แต่ของเรานั่น โรงสี ผู้ส่งออกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักการเมืองในลักษณะที่ช่วยกันมาขโมยผลประโยชน์จากชาวนามากกว่า เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะหาผู้กำกับผลประโยชน์ของชาวนาแล้ว เราจะแสวงหาจากพรรคการเมืองไหนบ้าง ผมคิดว่า คงจะหาเลือกไม่ได้ทีเดียว

กลุ่มชาวนาของเราอันเป็นกลุ่มซึ่งอ่อนแอ และในช่วงที่พยายามอย่างยิ่งที่จะเป็นอิสระ เช่น หลัง 14 ตุลาคม 2516 ก็ถูกสังหารมากมาย เพราะฉะนั้นอันนี้ก็เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นอย่างหนึ่งว่า สภาพของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมของไทยทำให้ชาวนาไม่มีโอกาสขึ้นมาล้มคานาได้เลย บทบาทถัดไปที่น่าคิดก็คือว่า การผลิตที่เราเรียกว่า Agro-Business อย่างบริษัท พี หรือมาตุพรครองพยายามทำ จะช่วยแก้ปัญหาของชาวนาได้หรือไม่ ผมคิดว่ามันยังจะแก้ไขไม่ได้

เพราะถ้าเข้าวงจรรายนี้แล้ว พวกบริษัทเหล่านี้ ซึ่งเป็นบริษัทข้ามชาติบู๊กันงั้นเหมือนกัน ก็จะมีอิสระอย่างยิ่งจากตลาดภายในเข้าไปอีก และจะสามารถทำธุรกิจแบบครบวงจร ยิ่งจะเป็นอันตรายต่อชาวนาในลักษณะที่ไม่รู้จะเอาข้าวไปขายที่ไหน มีบริษัทฝรั่งเศสบริษัทหนึ่งซึ่งกำลังทดสอบการปลูกข้าวอยู่แถวแม่ฮ่องสอน ทดสอบการปลูกกล้า ปกติกล้าปลูกลงไปแล้ว เวลาเรดิ่งขึ้นมาเพื่อเอาไปปักมันจะเสียเวลาปรับตัวสัก 15 วัน หรือหนึ่งเดือนอย่างน้อย เขาจะมีวิธีปลูกกล้าประเภทที่ว่ากระแฉะแล้ววางเลย จะทำให้การผลิตข้าวเร็วขึ้น เวลาขายข้าวออกนอก เขาจะไม่ขายเป็นกระสอบ เขาจะขายเป็นแบบ package เรียบร้อย ขณะนี้รัฐบาลให้การสนับสนุนแบบเงียบ ๆ และไม้อ้อว่าเป็นสินค้าเกษตรออกไปด้วย ถ้าทำได้อย่างน้อยก็ไม่น่ามรรษข้ามชาติที่มีเทคโนโลยีที่เหนือกว่าจะเข้ามา แล้วใช้ช่วงไคช่วงหนึ่ง หรือที่คิดเอาไคหนึ่งผลิตแล้วก็ส่งออกไป เราก็จะยิ่งจะต้องตายลงไปอีก

ที่ผมแปลกใจอันหนึ่งก็คือว่า ถึงแม้ข้าวจะเป็นธัญญาหารเมือง แต่ว่าการศึกษารองนี้ไม่ได้ทำในแง่ของการเมืองกันเลย เน่าที่ดูเอกสารก็รัฐประหารปี 2490 ซึ่งมีการใช้เรื่องข้าวแพงขึ้นมาโผล่ล้มรัฐบาล และ 14 ตุลาคม มีการเข้าแถวซื้อข้าว แต่ว่าทั้งหมดก็ไม่ได้ช่วยในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเศรษฐกิจการเมืองแต่ประการใดเลย มาตราการทางการเมืองในการแก้ปัญหาคงจะเป็นลักษณะแบบที่ อ. เจิมศักดิ์พูดว่า ก็ตีไฟไปเรื่อย ๆ และเป็นเรื่องชั่วคราว แม้กระทั่งเหตุการณ์การเมืองที่เราคิดว่าสำคัญ และส่วนหนึ่งเกิดจากวิกฤติเรื่องข้าวนี้ก็ได้แก่งลงไปถึงรากเป็นการแก้ไขในระดับเบื้องต้นมากกว่า ผมคงจะขอไว้แค่นี้ ขอบคุนมากครับ

ศิริ ผาสุก

ผมขอบคุณคณะผู้จัด ดีใจมากที่ได้มาฟัง อ. เจิมศักดิ์ เพราะว่าสนใจเรื่องข้าวมาก แต่ไม่ค่อยจะมีข้อมูลมากนัก อยากจะเล่าประวัติตัวเองนิดหน่อยว่า มันเกี่ยวพันเรื่องข้าวเมื่อไร ผมรับราชการอยู่ที่กระทรวงพาณิชย์ตั้งแต่ปี 2511 เป็นผู้ช่วยผู้ตรวจการเศรษฐกิจ (ตอนนั้นเป็นกระทรวงเศรษฐกิจ) ปี 2513 โยนไปเป็นหัวหน้าแผนกการเจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน ตอนโอนไปกรมการค้าภายในอยู่ท่าเดียวพอดีตอนนั้นนโยบายสำรองข้าวก็มี บังเอิญตัวเองเป็นผู้ช่วยผู้ตรวจการแล้วรู้จักพาณิชย์จังหวัดทุกจังหวัดในประเทศ ก็ได้โอกาสเพราะเป็นหัวหน้าแผนกการเจ้าหน้าที่ ตามปกติทำหนังสือตีข้อ้อยที่สุด พอพาณิชย์จังหวัดจะซื้อข้าวไม่ต้องมาโอนแต่เงินมาถึง ผมจัดการให้เรียบร้อยทุกแห่ง ๆ ไป จนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดย้ายจากผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ แล้วรองผู้ว่าขึ้นมาเป็นผู้ว่า ก็เชิญเจ้าแก้วเกษียณขายข้าวโธษออก เจ้าแก้วก็วิ่งมาหาผม ว่าทำไมพาณิชย์จังหวัดให้แก่ออก ผลประโยชน์มหาศาล เพราะราคาข้าวต่างกันกระสอบละ 70 บาท พอเขาโอนเงินมา ผมก็เอาตัวไปขาย 1,000 กระสอบ ๆ ละ 70 บาท มันได้ไปเยอะ เขาก็แบ่งให้ผมนิด ๆ หน่อย ๆ ทำมาตั้งแต่ปี 2513 จนหลัง 14 ตุลาคม 2516 ผมมาคิดได้อย่างหนึ่ง ตอนนั้นทางกระทรวงเศรษฐกิจให้ผมเป็นผู้ประสานงานเรื่องใช้มาตรา 17 ปราบปรามพ่อค้า ก็เกิดความารู้สึกอันหนึ่งว่า คงรับราชการต่อไปไม่ได้ เพราะตอนนั้นผมไปจับบริษัทกระดาษศรีสยามยึดได้กระดาษ 5,000 ตัน รพช. จุฬ. ศรีบุญเรื่องก็สั่งให้ระงับการตรวจเพราะราคาสินค้าตอนปลายปี 2516 มันแพงมาก พอระงับการตรวจเสร็จ ผมก็คิดว่า ราชการมันช่วยชาวบ้านไม่ได้ ก็เลยตัดสินใจรวมกับพรรคพวกตั้งพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยขึ้น แล้วก็ไปเป็นผู้แทนอยู่ 1 ปี ผมก็เสนอกฎหมายตั้งแต่วันแรกที่เข้าประชุมสภา และเป็นคนที่เสนอมากที่สุดในการตั้ง

แต่ 1 ปี กฎหมายที่ผมเสนอไม่ออกเลยสักฉบับ มันมีวิธีการอะไรร้อยแปดสวาทอยู่ในนั้น พอครั้งที่สองสมัครผู้แทนถูกโจมตีมาก ไม่ได้ เลยกเล็กตั้งแต่เข้ามา ก็มาคิดว่าว่าจะทำยังไงดี คือโดยกำเนิดเป็นลูกชาวนา มาเรียน

หนังสือแล้วตายไปโดยไม่ได้ช่วยขามา มันอายุเหมือนมันก็เลยกลับไปอยู่สุรินทร์ หลัง 6 ตุลาคม 2519 อยู่สุรินทร์ 3 เดือน พอติเจ้าเมือง (แต่ก่อนเขาเป็นนายอำเภอ) บอกให้ออกจากสุรินทร์ไป เพราะเป็นภัยสังคม ก็เข้าป่าอยู่ 3 ปี จนมี 2523 ก็กลับเข้าสุรินทร์อีก ผมไปเป็นผู้จัดการกลุ่มเกษตรกรที่สมัยสุรินทร์ที่เป็นผู้แทน สร้างโรงสี สำนักงาน ขายเป็น จังหะตอนสมัย 2523 ข้าวโอช่ายังมีอยู่ และก็มีน้ำตาลกระสอบละ 1,200 บาท แต่ขององค์การฯ 750 บาท แต่ผู้จัดการบริษัทจังหวัดหัวประเทศมันรวย ผมก็ไปขอโควต้าให้กลุ่มเกษตรกรดู ตอนนั้นกลุ่มผมมาวันวันเดียวขาย ได้ 30,000 บาท (เพราะว่ามีน้ำตาลกับข้าวสาร) เราไปขายข้าว กก. ละ 9 บาท กระสอบละ 900 บาท พ่อค้าวิ่ง มาขอซื้อเพราะในตลาดราคา 1,100 บาท ผมบอกไม่ขายเพราะขายให้คนซึ่งไม่ใช่ไปขายต่อ ถูกโจมตีขนาดหน้าว่า คอมมิวนิสต์ใหญ่ตั้งฐานอยู่ที่ตำบลเฉลียง จนรู้ว่าฯ ตามผมว่ามาอยู่ในระดับตำบลที่ทำไม ผมบอกแล้วว่าไม่รู้จักทำอะไร จน 2 ปีทำมาถึงเล็กกว่าผม ตั้งแต่ปี 24-25 เป็นต้นมา เห็นด้วยกับผมทุกอย่าง พอบอกท่านเรื่องไม่ต้องมีการกำหนด ความขึ้นข้าว ไปถามโรงสีว่าซื้อราคานี้ได้ไหม ถ้าซื้อได้ก็ไม่ต้องไปวัดความขึ้น ไม่ต้องไปบะอะไร ท่านทำได้จริง บอก ให้ซื้อ 3,300 โรงสีก็ซื้อได้ เพราะโรงสีกลุ่มของผม ผมก็รู้ว่าซื้อได้หรือไม่ เดือนนี้ก็จะซื้อ 3,500 บาทก็ได้ มันไม่ ขาดทุนโดยเฉพาะข้าวหอมที่สุรินทร์ แต่ข้าวที่ขาดทุนเป็นข้าวในภาคกลาง

มีข้อสังเกตอีกอันหนึ่ง ขณะที่ผมทำอยู่ (กระทรวงเศรษฐกิจ-บก.) อยู่ 5 ปี (ผมเพิ่งออกมาปี '17) แต่ก่อนสมัย, เงิน, ข้าวสาร ขวานางจะเอาของพ่อค้าไปทั้งหมด พอหน้าท่านพ่อค้าก็จะเอาไปโยนอยู่ที่ตุ่มบ้านเต็มไปหมด ขวานาก็บอกว่าเก่าแก่มาก เวลาเกี่ยวไม่พอง่าย เขามาเกี่ยวได้เรียบร้อย พอกลุ่มผมทำมาระยะ 3 ปี ไม่มี ปู่ของพ่อค้าเลยแม้แต่ถุงเดียว แกรมสมาชิกยังเอาไปปล่อยข้างนอกอีก สิ่งที่ผมภูมิใจมากก็คือ พ่อเกี่ยวข้าวเสร็จขานาง จะทำบ้านใหม่ ในช่วง 5-6 ปีที่อยู่แก่บ้านใหม่จนไม่มีบ้านกระต๊อบอีกแล้ว ในขณะที่รอบ ๆ ตำบลอื่นมีเยอะแยะ สำคัญ ที่สุดแล้วหลังทำนาแกรมทำอย่างอื่น ดอกเบี้ยเงินกู้ ค่าปุ๋ยแพงกลับมากิน พอสิ้นปีก็ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของแกรมเรื่อย ๆ ตอนหลังสุดปี 26-27 ห้วยแสงมีอ่างเก็บน้ำใต้เขื่อน แกนดอเฉลียงปลา หมูก็เต็มไปหมด ทางเหนือเขื่อนปลูกถั่วลิสง แกรมจะไม่มีเวลาหยุดเลยถ้าแกรมเงิน แต่ปัญหาขณะนั้นแกรมไม่มีเงิน และปัญหาใหญ่ที่สุด คือ ปริมาณราคาข้าว กดจน กระทั่งราคาตลาดในประเทศไม่มี ผมไปดูตัวเลขกรมปลัดฯ อย่งไรทั้งหมด 70 ล้านตัว ท่านคิดดูคนในกรุงเทพฯ บางคนกินไก่วันละตัว ชาวบ้านไม่เคยกินไก่เลย

คนอังกฤษ เจลลี่แล้ววันละ 2 ตัว อันนี้เป็นสาเหตุใหญ่ที่ผมบอกว่าอย่าไปโทษอเมริกัน มันไม่ได้ เกี่ยวกันเลย อเมริกาไม่ได้ขายข้าวแข่งกับเรา ประเทศที่ไม่ได้ขายให้เราไม่มีปัญหาขาย ผมไม่เห็นความสำคัญอะไร เลย ตลาดของเราคนอดข้าวตั้ง 10 กว่าล้านคน พ่อเกี่ยวข้าวเสร็จเก่าแก่เอาหมก ทำไมไม่ช่วยเหลือตรงนี้บ้างแล้ว เลี้ยงไก่สัก 3 ล้านตัวให้ชาวบ้านได้กินข้าวจะหายเป็นโรคราคาอาหาร เพราะข้าวขาวไม่มีประโยชน์ ผมไม่เข้าใจเลย มีการสร้างทัศนคติผิด ตามปกติโรงสีข้าวได้ 650 กก. คอตัน แต่พอสีเป็นข้าวขาวเหลือ 500 กก. มันหมดไป 150 กก. คอตัน มันหมดไปทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางอาหาร เพราะเปลือกข้าวเป็นวิตามินดี แล้วอย่างนี้รัฐบาล สนใจบ้างไหมว่า ที่ขานางกินข้าวแล้วเป็นโรคราคาอาหาร เป็นเพราะอะไร ไก่ก็เลี้ยงแต่ไม่มีสิทธิกิน หมูเลี้ยงไม่มีสิทธิ ฆ่าเพราะว่าต้องไปขออาชญาบัตร เมื่อถึงที่สุดแล้วก็เกิดปัญหาว่าเราที่ขายข้าวไม่ได้

เราทั้งตลาดต่างประเทศ แล้วทั้งใต้บ้าน ผมไม่เห็นด้วยเลย แต่ถ้าหากเราสร้างตลาดภายในให้มันเกิด รัฐบาลมีประกาศทางวิทยุทุกวัน แต่ว่าไม่เคยทำเลย เดือนนี้ราคาขนาดนั้นผมเคยเสนอให้ ถกส. เก็บชำระหนี้เป็น ข้าวเปลือก ประกาศ 3 วัน ผมรับรองว่าราคาข้าวขึ้นเกิน 3,000 บาท ขอเพียงแต่ประกาศและทำจริงจั่งเท่านั้น

เพราะเงินที่เข้ามาเป็นเงินอยู่ 20,000 ล้านบาท มันซื้อได้ถึง 7 ล้านตัน ข้าวในตลาดทั้งหมดในขณะนี้ แต่ไม่เอาไปทำ
ซีเมนต์มาแข็ง อะไรก็ไม่รู้ นี่ผมพูดถึงที่ผูกคอกลิ้งกับชาวนา

ตั้งแต่ปี 24-25 ผมขายข้าวเปลือกและข้าวสารให้แก่ อตก. และ อคส. ในบางครั้งต้องให้ประโยชน์แก่
โรงสีด้วย ที่สุรินทร์ผมถือว่ามืองค์กรที่ต่อรองได้สูงกว่าที่อื่น แต่ที่อื่นผู้นำชาวนาบางคนเท่านั้นที่ได้ประโยชน์จริงอย่างที่
ที่สุรินทร์ก็ต้องให้ประโยชน์แก่คนบางคน สมมุติว่า กลุ่มเกษตรกรมีโควตาอยู่ 1,000 เกวียน ถ้าแก้เป็นตัวแทนของ
อตก. จะขายให้โรงสี ถ้าแก้ก็มาถามผมว่าขอใช้ชื่อด้วยสัก 50-100 ตัน เขาจะต้องเช็คกับพ่อค้าด้วยก่อนว่า คุณ
ศิริมีไว้ใจได้ไหม? เพราะว่าพ่อค้าโควตากลุ่มเกษตรกร เงินที่ออกมาต้องเข้าบัญชีกลุ่มเกษตรกร พอเช็คได้เรื่องก็เข้าไป
ไป มันก็ต้องให้เขา เพราะถ้าไม่ให้มันไม่ยอมให้เราขาย นี่คือปัญหาข้าวเปลือกปี 2525 ผมขายข้าวสารให้ อคส.
ตอนนั้นชื่อ 3 ล้านกระสอบ กลุ่มเกษตรกรที่เป็นตัวตั้งตัวตีในอีกกลุ่ม

ในที่สุดวันที่ 26 พ.ย. 2525 ผมกับตัวแทนกลุ่มเกษตรกรอีก 2-3 คน มาพบคุณนาย คุณฉิมพะ อธิบดี-
กรรมการค้าต่างประเทศ เสนอขายข้าวในราคาการเมือง ในขณะที่ราคาข้าว 500 บาท ผมเสนอ 600 บาท เขาก็ซื้อ
วันที่ 30 พ.ย. มติคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ซื้อข้าว 3 ล้านกระสอบจากกลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศ เพราะผมติดต่อกับอธิบดีฯ
ตลอด ผมรู้เรื่องก่อนถึงจังหวัดสุรินทร์ พอวันที่ 2 ธ.ค. ผมประชุมกลุ่มเกษตรกรทั้งจังหวัด บอกว่าอนุมัติแล้ว พอวันที่
4 ธ.ค. หนังสือถึงจังหวัด ผู้ว่าฯ เรียกประชุมโรงสีต่าง ๆ ซื้อข้าวจากกลุ่มเกษตรกร โรงสีบอกว่ากลุ่มเกษตรกร
ไม่มีสัญญาขายข้าว เพราะฉะนั้นให้กลุ่มมอบอำนาจให้โรงสีเป็นคนขายได้กำไรกระสอบละ 70 บาท แต่จะแบ่งให้
ประธานกลุ่มกระสอบละ 2 บาท พอผมรู้เรื่อง วันที่ 9 ธ.ค. ทางอำเภอเขาเรียกประชุมกลุ่มเกษตรกรว่า มติจังหวัด
เป็นคำสั่งมอบข้าว 180,000 กระสอบแทน ทางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับกลุ่มอำเภอเมือง เพราะสามารถส่งข้าวเองได้
เสียใหญ่ น้องชาย รมต. ไชยศิริ ที่สุรินทร์ก็ไม่โหม่ ในที่สุดทางกลุ่มอำเภอเมืองก็ขายเองได้กำไรไปหลายล้านบาท
แต่ในจำนวน 180,000 กระสอบ ได้ขายเอง 50,000 กระสอบ อีก 130,000 กระสอบ โรงสีเอาไปหมด แล้วแบ่ง
ให้ประธานกลุ่มกระสอบละ 2 บาท นี่คือกลไกที่มันเสีย ผมถามจังหวัดต่าง ๆ ไม่ได้เลย โรงสีซื้อเกษตรกรอำเภอ
ได้กระสอบละ 15 บาท กลุ่มเกษตรกรไม่ได้ มันเป็นเรื่องที่ชาวนายังไม่พร้อมเอง ไปโทษใครไม่ได้

ผมอยากจะถามอีกเรื่องหนึ่ง มีแต่ผู้ถามเท่านั้นเพราะไม่กล้าวิจารณ์ อ. เจิมศักดิ์ อย่างตลาดกลางท่าข้าว
โรงโม่ ที่ รมต. โกศลตั้งมา กรรมการเขามีพ่อค้าโรงสีและพ่อค้าส่งออก เวลาซื้อขายในโควตาของรัฐบาลเสร็จแล้ว
เขาจะแบ่ง 60 % อย่าง 10,000 กระสอบ จะแบ่งให้บริษัทต่าง ๆ 6,000 กระสอบ เสียฟรีเมียมน 1 บาท (ในขณะที่
บริษัทอื่นเสีย 200 บาท) นี่อาจจะเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ราคาข้าวของเราตกต่ำขนาดนี้ เป็นการแบ่งปันกัน ใน
ที่สุดคนที่ทำลายตลาดในประเทศไทยในขณะนี้ จมกระทั้งขณะนี่คือ นายโกศล ไกรฤกษ์ (ขณะดำรงตำแหน่ง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ สมัยรัฐบาลเปรมวาระ 2526-2529 - บก.) ไม่ใช่คนอื่น เพราะใครเป็นเพื่อน
ใครเป็นสปอนเซอร์ใหญ่ให้กันมากหน่อย อะไรแบบนี้ ในที่สุดปัญหามันก็อยู่อย่างนี้

ผมฟังคุณฉิมศักดิ์ที่พูดเรื่องบริษัทข้ามชาติ ผมสงสัยอันหนึ่งเรื่องราคาข้าว เมื่อตอนค่าเงินบาทลดลง ต่าง
คนต่างออกโทรทัศน์ด้วยกัน ทางรัฐบาลเองบอกว่าดีขึ้นเพราะขายข้าวได้มากขึ้น ข้าว A-1 (ข้าวหัก) เมื่อก่อนหาละ
234 เหรียญสหรัฐฯ พอวันรุ่งขึ้นหลังประกาศเหลือหาละ 204 เหรียญสหรัฐฯ เพราะฉะนั้น ผมยังสงสัยว่าบริษัท-

ข้ามชาติอย่าง ปิเตอร์ เดรมเมอร์ หรือบางบริษัทกำหนดราคาโอนกันได้ใหม่ ในเมื่อภาษีในประเทศนั้นแม้แต่ภาษี การค้า เพราะฉะนั้นการที่เขาตั้งราคาโอนกันเองในต่างประเทศแล้วมาเอากำไรทางนี้แต่ทางนี้ให้มัน.....เขาทำหรือ เปล่า นี่คือปัญหาที่ผมสงสัยอยู่ ผมขอพูดแค่มีมืออะไรคอยคุ้มกันต่อ ขอขอบคุณครับ

ศรีสุวรรณ

มีมี 2 อย่างที่น่าพิศวงมองจากสิ่งที่ อ. เจิมศักดิ์ อ. มณีรี เสนอมา และคุณศิริได้เสริมที่คณะบาง-อย่างลงไป มีมาจួយให้เราเข้าใจข้อเท็จจริงต่าง ๆ มากขึ้นในแง่ของปัญหาในขบวนการตลาดข้าว ด้านหนึ่งรู้สึก ว่า ต้องยอมรับข้อเท็จจริงหลาย ๆ อย่าง หมายถึงการยอมรับความอับจนของสาธบว่า จริง ๆ ห่าอะไรไม่ได้ ไม่ สามารถสร้างสิ่งที่ดีกว่าที่เป็นคำตอบให้แก่ชาวนาได้ หรือว่าจริง ๆ แล้ว เราสามารถเข้าใจมันได้เพื่อหาทางออกบาง-ประการในประเทศ อ. เจิมศักดิ์ที่ตั้งข้อสังเกตว่าคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นจะอับจนหรือไม่อย่างไร ผม คิดว่าน่าจะเสนอเป็นประเด็นพิจารณาได้พอสมควร

ผลที่สุดหลังจากบทความสิ้นสุดท้ายปี 2514 ลงพิมพ์ไปแล้ว 1 เดือนก็มีการยกเลิกฟรีเมียมข้าวไทยซึ่งราคา ตกต่ำมากที่สุดนับตั้งแต่เห็น เพราะฉะนั้นเรื่องยกเลิกฟรีเมียมแล้วจะทำให้ราคาข้าวดีขึ้น คงไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เท่าไร อย่างไรก็ตาม ผมยังมีความเห็นว่าบางขณะฟรีเมียมได้ประโยชน์พอสมควร อย่างสมัยปีสุดท้ายก่อนที่ถกยอม-ประกาศจะยกเลิกไป ปรากฏว่าราคาข้าวภายในประเทศ พ่อค้าส่งออกไปขายต้นละหมื่นกว่าบาท ได้ราคาสูงมากเหลือ-เกิน ในขณะที่ราคาตลาดภายในประเทศเพียงต้นละห้าพันกว่าบาท ขณะที่เสียฟรีเมียมต้นละ 200-400 บาทอย่างมาก พ่อค้าส่งออกได้กำไรถึงเกือบหนึ่งเท่าตัว ทั้ง ๆ ที่เป็นเพียงตัวกลางในการส่งออกเท่านั้น ผมไม่ได้หมายความว่า จะ ต้องกำจัดคนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม พ่อค้าส่งออกข้าวออกไปละ 1 ล้านตัน มีกำไรไปละ 4-5 พันล้านบาท สบาย ๆ เกือบจะไม่ต้องทำอะไรเลยและไม่ปรากฏเลยว่า เขาจะซื้อข้าวจากชาวนาในราคาสูง ราคาตลาดมีอยู่ 5,000 กว่า ก็ซื้อในราคานี้ เพราะราคาตลาดข้าวสารมีมีตายตัวอยู่ มีการประกาศ มีการลงใน นสพ. ถ้าเขาซื้อได้ถูก เขาก็ ย่อมจะซื้อถูก เรื่องอะไรเขาจะไปซื้อแพงให้ใจ ถึงแม้เขาจะขายได้แพงเท่าใดก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า เขาจะซื้อแพง ด้วย อันนี้เป็นประเด็นอันหนึ่งที่เรจะต้องเข้าใจให้ชัดด้วย เพราะเวลานี้มีการเข้าใจผิดอย่างมากหมายว่า ถ้าราคาส่ง-ออกได้ราคาสูงแล้วไม่ต้องเสียค่าฟรีเมียม พ่อค้าส่งออกจะมาซื้อข้าวจากตลาดภายในประเทศ หรือจากชาวไร่ชาวนา ในราคาสูงตามไปด้วย ซึ่งปรากฏว่าในขณะนั้นเป็นข้อพิพาทอย่างที่ว่า มันไม่จริง ผลที่สุด จอมพลถนอมถูกขับไล่ไป อาจารย์สัญญาทิพย์เข้ามาได้ไม่กี่วัน ผมก็ให้สัมภาษณ์ไทยรัฐ-เดลินิวส์ว่า วิธีการแบบนี้เป็นวิธีการซึ่งพ่อค้าส่งออกว่าร้ายกัน อย่างมหาศาล เป็นวิธีการหนึ่งของการผูกขาดซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกกับพ่อค้าส่งออกฟรี ๆ โดยไม่มันที่จะเป็นเช่น นั้น แต่ผมไม่ได้บอกว่า ควรจะให้ราคาข้าวภายในสูงกว่านั้น เพราะในระยะนั้น ถ้าราคาข้าวภายในสูงเกินกว่าต้นละ 5-6,000 บาทประชาชนจะวุ่นวายมาก มันมีความจำเป็นอยู่เหมือนกันที่ต้องให้ราคาข้าวภายในค่อนข้างต่ำ เพราะใน สมัยนั้น ประชาชนยังยากจนราคาข้าวแพงไม่ได้ ถึงราคาภายนอกจะ 12,000 บาท ราคาภายใน 5-6,000 บาท ก็ เหมาะสมอยู่แล้ว แต่ส่วนต่างครึ่งต่อครึ่งนั้นมันควรจะเป็นของใคร พ่อค้าส่งออกหรือ ? ถ้าเป็นพ่อค้าส่งออกในสมัย จอมพลถนอม มันก็ไม่ใช่ธรรมอย่างยิ่ง ผมก็บอกว่า ควรจะต้องมีการเก็บค่าฟรีเมียมต้นละ 3-4,000 บาทจากพ่อค้า ผมก็ยืนยันว่า รัฐบาลจะได้เงินหนึ่งหลายพันล้านบาท (4-5 พันล้านบาท) ฟรี ๆ โดยไม่มีใครกระทบกระเทือนเลย นอกจากว่าพ่อค้าส่งออกจะได้กำไรน้อยลงแล้ว ผมบอกว่าถ้าทำเช่นนี้ ราคาข้าวภายในก็จะไม่ตกต่ำด้วย ทุกอย่างจะ เหมือนเดิมหมด ประชาชนในกรุงเทพฯ ยังมีข้าวกินในราคาถูกเป็นที่พอใจ ส่วนชาวนาจะได้ราคาข้าวเปลือกเท่าเดิม- 78

ไม่เดือดร้อน ผลที่สุด อ. สัญญาได้ใช้วิธีการใหม่คือ เก็บค่าพรีเอมิอัมข้าวตันละ 3-4 พันล้านบาท ปรากฏว่า รัฐบาล เก็บค่าพรีเอมิอัมข้าวทั้งปี 2517 ได้ 3 พันกว่าล้านบาท โดยไม่ทำให้ราคาข้าวภายในตกต่ำเลยแม้แต่เม็ดเดียว ราคาข้าวก็คงเดิม ราคาส่งออกก็คงเดิม ถ้าพูดกันอย่างคร่าว ๆ อาจจะรั่วไหลบ้างก็ตาม แต่ก็คิดว่าไปอยู่ในเมืองท่าส่งออก ก็เป็นตัวช่วยความสำเร็จอันหนึ่งว่า บางครั้งบางครั้งพรีเอมิอัมก็ยุติ เพราะเงินเข้ามาเป็นของส่วนกลางของประเทศ จะถูกคอร์รัปชั่นบ้างก็ยุติทำให้เงินมหาศาลเหล่านี้ไปตกอยู่ในเมืองท่าส่งออก ซึ่งเป็นกลุ่มผูกขาดที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย และมีการผูกกำไรกันอย่างมหาศาล ซึ่งเป็นผลเสียถึงชาวไร่ชาวนาทั้งประเทศเกือบตลอดเวลากว่าได้

ภมรศักดิ์ (นศ. รามคำแหง)

อยากให้ อ. มนตรีช่วยแสดงทัศนะที่ อ. เจิมศักดิ์ได้พูดไว้ถึงเรื่องของผู้ได้รับผลประโยชน์จากเรื่องปัญหา ราคาข้าวจะทำให้เกิดการเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างคนในชนชั้นล่างในเมืองกับในชนบทจริงหรือไม่?

มนตรี

ผมได้ตั้งข้อสงสัยแล้วว่า แนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะทางธรรมศาสตร์ เขามีความเชื่อว่าการกตราคาข้าวให้ต่ำสม่ำเสมออย่างที่ อ. เจิมศักดิ์ว่าไว้จะทำให้แรงงานที่อยู่ในเมืองได้รับค่าจ้างต่ำ ทำให้มีการมาลงทุนมาก ผมไม่แน่ใจว่าเป็นนโยบายที่ตั้งใจของรัฐบาลหรือเปล่า หมายความว่า วางแผนตราคาข้าวไว้เลยเพื่อจะได้ผลักพวกนี้ออกจากท้องนาไปอยู่เป็นแรงงานขั้นต่ำ ซึ่งผมคิดว่าในขั้นต้นอาจเป็นไปได้ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ แต่ผมก็ไม่แน่ใจ เพราะอย่างที่ อ. เจิมศักดิ์เองก็ว่า ยังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้ แต่ผมมานั่งนึกดูว่า แผนจัดนาชนบทต่าง ๆ เพื่อให้คนในชนบทอยู่ในชนบท ไม่ให้เข้ามาในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลังแรงงานที่โรงงานในกรุงเทพฯ ต้อง- การ มันเป็นแรงงานซึ่งจะต้องมีการศึกษาพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้านายทุนยังนิยมเอาเครื่องจักรเครื่องยนต์ มาแทนแรงงานก็แสดงอย่างหนึ่งว่า เข้าไม่ได้ (give a dam? เลยว่า แรงงานที่เขามาเป็นยังงี้ แต่ผมคิดว่ามัน เป็นความล้มเหลวของรัฐบาลในแง่ที่ว่า เขาไม่มี unified policy มากกว่า ว่าจะเอาอย่างไร แม้กระทั่งเรื่อง คุณภาพน้ำ บางคนบอกว่าคุณแล้วทำให้ครูไม่มีงานทำแล้วอย่าไปคุณเลย จนกระทั่งเพิ่งมีข้อเสนอว่าควรจะให้คนในชนบทมีเม็ดเงินน้อยเสียมากกว่า จะได้มีงานทำ

ถวิล (ครู)

ผมไม่ถนัดในเรื่องข้าว แต่ว่าเมื่อคะกัน อ. มีพาสน์ ได้พูดว่า ในขณะที่เรายกเลิกพรีเอมิอัมในสมัยหนึ่ง ทำให้ราคาส่งออกพุ่งไปถึงตันละหมื่นกว่าบาท แต่ว่าราคาที่ชาวนาได้รับก็ถึง 5,000 กว่าบาท ผมไม่ทราบว่าจะมี- ตัวแปรตัวใดบ้างที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาข้าวของชาวนา คิดว่าตอนนั้น อ. มีพาสน์ กล่าวถึงนั้นเป็นการพูดใน สถานการณ์ที่มีการกำหนดโควตาเท่ากับกำหนดตัวผูกขาดขึ้นมาจกตลาด อยากให้ อ. เจิมศักดิ์ ช่วยเสริมด้วยนะครับ

มีพาสน์ :

ผมขอโทษ อ. เจิมศักดิ์ด้วย เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผมโดยตรง คือในขณะที่เราควมต่างกันมาก เพราะ

ว่ามี element of monopoly จริง ๆ เพราะเรามีโควตา รัฐบาลจะไม่ยอมให้ข้าวออกนอกมากกว่า 1 ล้านตัน ข้าวจึงล้นเหลืออยู่ภายในมากมาย ถึงพ่อค้าส่งออกจะได้ราคาแค่และ 12,000 บาท แต่ราคายาในถังจะสูงไม่ได้ ทรายที่เข้าภายในล้นตลาด เมื่อราคายาในถังอยู่แค่ 5,000 กว่าบาท ถ้าพ่อค้าส่งออกคนไหนซื้อราคาสูงกว่านี้และ 5,000 บาท ผมว่าพ่อค้าส่งออกคนนั้นก็โกลนถกตแล้ว ลั่น ๆ แค่นี้ก็งงเข้าใจแล้วกระมังครับ

อังคาร (ม. รามคำแหง) :

กระผมใคร่ขอลาม อ. เจิมศักดิ์ว่า

1. รัฐบาลสามารถกำหนดขึ้นได้ในภาวะเพาะปลูกให้ชาวนาได้หรือไม่
2. ชาวนาจะสามารถปฏิบัติได้ขนาดไหน
3. ชาวนาสามารถปลูกพืชใดทดแทนได้? ขอขอบคุณครับ

เจิมศักดิ์ :

เอาเลยก็ได้ ผมคิดว่าเดี๋ยวบรรยากาศมันจะเสียไป ถ้าหากว่ารอทั้งหมดแล้วมันจะกระจาย ผมขออนุญาต ตอบของคุณมารศรีดีกว่า

ผมอยากจะเสริมบางประการในเรื่องราคาข้าวและอัตราค่าจ้างที่ อ.มนตรีตอบไปแล้วดังนี้

ที่ อ.มนตรีถามว่า รัฐบาลตั้งใจใหม่ที่จะทำดังกล่าว ผมขอตอบว่า ถ้าหากมองรัฐ ผมไม่ได้มองว่า 3-40 คน ที่เป็นรัฐมนตรี เป็นรัฐบาล ผมมองว่า ใครก็ตามที่ขึ้นที่นั่งอยู่ในตำแหน่งนั้น มันไม่ค่อยเป็นของตัวเองเท่าไรหรอก หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ คนที่เป็น "รัฐบาล" ไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ที่ตัวเองอยากจะทำอะไรก็ได้ แต่ในขณะเดียวกัน คนพวกนี้ไม่ว่าจะเป็นใคร แม้แต่พวกเราที่ไปนั่งในที่นั่งนั้นมันจะต้องเดินตามเพลงตามแรงกดดัน ตามผลประโยชน์ทางการเมืองที่มันคนอยากให้เป็น คนพวกนี้จะต้องประเมิณสภาพมากขึ้นว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมาตัวเองตัดสินใจอย่างไร มันจะมีผลกระทบอะไร ตัวเองอยู่ได้ไหม?

เขาคงไม่ตอบคำถามอะไรมากกว่าเขาจะอยู่ได้ไหม คำที่บอกเล่า เขาจะอยู่ได้ไหม มันจะมีจังหวะเพลงที่ให้เขาเดิน เพราะฉะนั้น จังหวะเพลงที่มันเองนั้น มันมีแน่นอน เพลงหนึ่งที่มองเห็น ถ้าราคาข้าวแพง อัตราค่าจ้างแพง เขาเดินลำบากแล้ว สิ่งต่าง ๆ พวกนั้นมันจะค่อย ๆ สะท้อนและ form วิธีการตัดสินใจของเขาออกมา ซึ่งมันมีได้หมายความว่า เขาสนใจหรือไม่สนใจ หรือทำการบ้านมากกว่านั้นมันมี research ออกมาว่าจะเดินยังไง ผมไม่เชื่อว่ารัฐบาลไทย work อย่างนั้น แต่ผมเชื่อว่ารัฐบาลไทยมองว่าตัวเองจะ survive อย่างไรภายใต้สถานการณ์ในแต่ละครั้งที่ผ่านมา

ผมไม่ใช่นักรัฐศาสตร์ แต่ผมพยายามทำความเข้าใจในฐานะที่เคยไปนั่งเล่นกับเขา เรื่องข้าวในระดับสูง ที่ผมมองวิธีการ present หรือวิธีการมองปัญหาของแต่ละคน มันออกมาว่า เขาจะประเมิณตลอดเวลาว่า ถ้าทำตาม

นักวิชาการหน้าใจที่เข้าไปนั่งในเวทีประชุมระดับสูงนั้น

จะมีอะไรเกิดขึ้น

1. กูกลับกระทรวงกูขายแม่ ข้าราชการกระทรวงเหยียบกูแม่ เพราะเงินอย่างว่านั้หายไป
2. กูกลับกระทรวงอีกกระทรวงหนึ่งกูขายแม่ ข้าราชการมันเหยียบกูแม่เพราะว่ากูค้าขายลำบาก อำนาจที่จะเล่นกับผู้ส่งออกก็น้อยไป

ถ้าอย่างนั้นแล้ว

1. ออกมาไม่เอาด้วยกับมัน มีอะไรเกิดขึ้น อย่างมากให้พวกเวรพวกมันออกไปพูดแต่ก็จับ ไม่เห็นมีใครรู้เรื่อง
2. ไม่เอาด้วยกับมันมีอะไรเกิดขึ้น ราคาข้าวไม่สูง ชาวเขามีैयाใหม่ มันก็ไม่มีแรงอะไรทำอะไร มันก็ไม่ทำอะไรเดือดร้อน

แต่ถ้าเกิดกลับกัน

1. กูตายใหม่ ระยะสั้น พอราคาข้าวสูง กรรมกรแม่ค้ากูแหงเลย
2. ราคาข้าวแพงขึ้น ชาวนาไม่รู้ใหม่ว่าเป็นฝีมือเรา เพราะเราไม่ได้ทำอะไร เราเลิกฟรีเมียมเหมือนเช่นเคย ๆ

ผมเขียนตรง ๆ ว่า เขาพูดกันเลยในเวทีประชุม

ที่นี่ คำถามของคุณองคกรที่บอกว่า รัฐสามารถกำหนดขึ้นดีเพื่อปลูกให้ชาวนามันจะดีไหม ถ้ากำหนดแล้วจะไปปลูกที่อื่น ผมคิดว่าประเด็นนี้ผมอยากพูด ขณะนี้มีแนวความคิดกันอยู่มากในเมืองไทยโดยเฉพาะกระทรวงเกษตรฯ และในชนบทหนังสือพิมพ์ ถ้ามันมีปัญหาอะไรง่ายดี มึงอย่าไปปลูกรัน หาทางปลูกอย่างอื่น ดกลงการเสนอน่าอย่างนั้นง่าย แต่ต้องวิเคราะห์ให้ลึกกว่านั้น สมมติเราเลิกปลูกข้าวโพด ราคาขึ้นใหม่ ผมเดิมนั้นได้ใครจะวางกันตรงนั้นก็ได้ว่าไม่กินทำไมฯ ข้าวโพดทั่วโลกปลูกได้เท่าไร อเมริกาเป็นประเทศอันดับหนึ่ง ปีปัจจุบันปลูกข้าวโพดได้ 203-205 ล้านตันต่อปี เมืองไทยปลูกได้ 4.2 ล้านตัน อันดับ 3 ของโลก อาร์เจนตินาประมาณ 10 ล้านตัน คุณไม่ปลูกเลยราคามันขึ้นใหม่ รัฐมนตรีก็คิดชอบพูดออกมาว่า มีปัญหาที่ปลูกรันน้อยลงราคามันจะดีขึ้น ผมคิดว่าสถิติกันหรือเปล่า คุณเลิกปลูกข้าวโพดหมดทั้งประเทศราคามันก็ขึ้น เพราะว่าเราเป็นส่วนเล็ก ๆ ที่ต้องยอมรับราคาข้าวโพดของตลาดโลก การใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ง่าย ๆ มันขึ้นเงินไปที่บอกว่า ของน้อยราคาขึ้น ของมากราคาต่ำ ดู demand เส้นเดียวพูดได้หมดเลยทุกอย่างในโลก

ถ้าจะถามว่า รัฐนั้นจะมีบทบาทกำหนดใหม่ ผมพูดได้เลยว่า ไม่มีบทบาท จริง ๆ แล้วกระทรวงเกษตรพยายามทำมาเกือบ 10 ปีแล้ว มองลึก ๆ แล้ว ผมคิดว่าเราดูถูกความเป็นมนุษย์ของคน เราไม่เชื่อว่า การตัดสินใจของเกษตรกรในระดับไร่นาใน unit ของตัวเองนั้น เขาทำด้วย rational เกษตรกรเหมือนเราทุกคน เวลาจะปลูกอะไรต้องคิดว่าตัวเองจะทำอย่างไร ถึงได้กำไรดีที่สุด บนเงื่อนไขที่มีอยู่ แต่แน่นอน ข่าวสารข้อมูลที่เขาจะปลูกอะไรราคาอะไรนั้น เราควรจะให้เขา แต่การตัดสินใจว่าพื้นที่เล็ก ๆ หนึ่งจะปลูกอะไร ผมเชื่อว่าเขาคิดสินใจได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ราชการกับเกษตรกร ทำไม่พอค่าจะค้าขายอะไรต้องเสรี แต่เกษตรกรจะปลูกอะไรขายอะไร เรบอกว่าเขาควรจะทำอย่างไร ถ้าครบโลกตามที่เราใช้ระบบแบบนี้ ถ้าหากเอาให้ล้มเหลวเสียเลย planning economy เอาใหม่ล่ะ ปัจจัยการผลิตทุกชิ้นเป็นของรัฐอย่างกวนั้น แต่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ โดยการเอาความเลวของสองระบบผสมกัน ผมขอร้องนะครับ

ผมคิดว่า สิ่งที่ ๒. มีผลเสียทั้งหมด มันสะท้อนและให้เราเรียนรู้หลายอย่างว่า คนไทยทั่วไปเขาจะมองอะไรกันอย่างไร เราได้เรียนรู้ว่า เขาดีที่สุดในหัวหรือเปล่า หรือว่าคิดเอง เช่นเดียวกับว่าการค้าส่งออกข้าวของไทยมันเป็นลักษณะการผูกขาดบางช่วง บางช่วงไม่ผูกขาด แล้วนโยบายต่าง ๆ จากความคิดหรือ assumption เบื้องหลังมันจะสะท้อนไปถึงความคิดในเรื่องนโยบายที่เห็นชัดว่า จะมีความขัดแย้งภายในตัวเองมากน้อยแค่ไหน ถ้าหากว่า assumption มันเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เช่นในปี 2516-17 ถ้ายังจำ chart ที่ผมชี้ให้ดูได้ ตรงที่ราคาต่างประเทศสูงอย่างมาก ๆ เป็นนั้นถ้าคนศึกษาภาวะเศรษฐกิจของโลกจะเข้าใจว่า มีความเสียหายในการผลิตสินค้าการเกษตรประเทศรัสเซียอย่างยิ่งใหญ่ อเมริกาก็ไม่ค่อยดีนัก เปรูที่เคยจับปลาได้มีโควตาปีนั้นมีสูญเสีย เพราะฉะนั้นอาหารของโลกในปีนั้น มีปัญหาโควตาอย่างยิ่ง ราคาของโลกในตอนนั้นขึ้นสูงอย่างยิ่ง ประเทศไทยโชคดีมหาศาลปีนั้น ขวานาปลูกข้าวได้เป็นปกติ เพราะฉะนั้นส่งออกขายต่างประเทศในเวลานั้น แย่กับมีโควตา ปีนั้นเป็นปีประเทศไทยได้เปรียบอย่างมโหฬาร และเราขายข้าวในราคา F.O.B. สูงอย่างมากมาย มันไม่ใช่ เพราะเรามีอำนาจต่อตลาดโลกสูงขนาดที่เราจะขายต่างประเทศได้ขนาดอยู่ที่ ๆ ฟุ้งขึ้นขนาดนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถกำหนดราคาขั้นต่ำหรือขายอย่างนั้นได้ เรากำลังมองว่า ประเทศไทยยิ่งใหญ่ขนาดขายสินค้าการเกษตร ถ้าเราขายต่ำ ขายสูงหรือไม่ขาย คนก็ชักติงข้างอตายหมดเลยแต่จริง ๆ แล้ว ตามที่ยก scale ให้ดู เราไม่ได้ยิ่งใหญ่อะไรนักถ้าเทียบกับประเทศทั่วโลกที่ผลิตกัน เราปลูกข้าวแล้วเราขายข้าว จริงอยู่ในตอนหลัง ๆ 30-40 % ของปริมาณค้าขายทั่วโลก อยากรู้ว่าปริมาณส่งออกเทียบกับ production ของโลกเพียง 1 % ของที่ผลิตได้ของโลก

ผมว่าเราต้องเข้าใจสถานการณ์ของโลก แล้วมองกลับมาในประเทศไทย ถ้าเป็นอย่างนี้ภาพภายในประเทศในปี 2517 ตรงใกล้ ๆ ลูกศรราคาขายส่งกรุงเทพฯ มันขึ้นตรงนั้น แต่ราคาข้าวเปลือกครึ่งตามสถิติที่รู้มายังไม่เคยถึง 5,000 ประเด็นนี้าคิดก็คือว่า ความแตกต่างตรงนั้นอะไรคือเหตุ อะไรคือผล ซึ่งเรายังจับกันไม่ได้เสียทีว่าอะไรคือเหตุที่ดึงให้ราคาสูง เหตุอีกตัวหนึ่งเราไปกดมันลงด้วยภาษีต่าง ๆ ปี 2517 มีพรีเมียถึง 5,200 บาท ในเดือนมีนาคม และในปี 2517 เราไม่ได้มีพรีเมียตัวเดียว เราวิเคราะห์พรีเมียตัวเดียวกับราคาตลาดโลกไม่ได้ เพราะในปีนั้นมีทั้ง 4 ตัว นำออกมาใช้หมด ทั้งพรีเมีย ทั้งอาหารขาออก ที่ผมบอกผ่านไปสั้น automatic ลองคิดดู ถ้าราคาตลาดโลกสูงอย่างนั้น automatic ขึ้นตายเลย ปีนั้น ผนวงค์ กิตติขจร ออกมาวิ่งเรื่องบังคับเรื่องข้าวสำรองและขายข้าวสำรองอย่างไร โควตาในปีนั้นก็มีอย่างมโหฬาร เพราะฉะนั้นจะหยิบประเด็นอะไร ต้องแยกแยะออกทั้งหมดว่า effect ของแต่ละตัวเป็นอย่างใด รวมทั้งตลาดโลกด้วย

ผู้ฟัง :

ไม่ทราบว่าเกี่ยวข้องกับ อ. เจมส์คีโหม ไม่ใช่คำถาม แต่เป็นการแสดงทัศนะ และประสบการณ์เท่านั้น เพื่อให้บรรลู่หัวข้อในการพูดคุยวันนี้ ผมมองว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เรื่องข้าวจะเป็นประเด็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญของชาวนามากกว่า ถ้าเปรียบเทียบกับกรณีเคลื่อนไหวในยุคหลัง 14 ตุลา อย่างที่ อ. มนตรีพูดถึงสถานะของชาวนาเป็น tenant? ไม่ได้เป็น farmer ไปัจจุบันนี้มันเริ่มชาวนาที่มีวิถีการผลิตแบบก้าวหน้ามากขึ้น ในเขตภาคกลาง เขามีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจและการเมืองมาก ทำให้เขาเข้าใจในปัญหา เรื่องข้าว เป็นผลประโยชน์ที่ใกล้ชิดกับเขา มาก และสามารถคิดการมีส่วนร่วมในการต่อสู้ในปัญหา เรื่องข้าวได้มาก ปัญหาเรื่องข้าวซึ่งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนรัฐบาลในช่วงหลังนี้ อย่างที่ อ. เจมส์คีว่า จริง ๆ แล้วไม่ได้เป็นความจริงที่จะให้เกิดเรื่องปัญหาทางชนชั้น แต่ผมมองว่าจริง ๆ แล้วมันมีกลไกของอำนาจรัฐที่สนใจกับเรื่องเหล่านี้อยู่และลงไปจัดตั้งกลุ่มของผู้นำสิทธิตั้งในเขตภาคกลาง ทำงานมีลักษณะการประสานกับพวกกรรมกร มีการหยยีนผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ในหมู่ผู้นำชาวนาก็เช่นกัน และเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นตัวจักรตัวหนึ่งที่จะทำให้ไม่สามารถที่จะร่วมมือกันได้ ตรงนี้ผมมองว่ามันไม่ใช่เป็นเพราะเศรษฐกิจมันขับเคลื่อนในตัวของมันเองจนทำให้เกิดขึ้น

ศรีสุวรรณ :

คงจะเป็นทัศนะที่ตรงอยู่ครับ ขอเชิญ อ. มีพาสน์ เลยควับ ขอความกรุณาสั้น ๆ นะครับ

มีพาสน์ :

ที่อ. เจมส์คี คอหลังดูคล้าย ๆ ว่า ที่ผมพูดไปจะมีความเห็นไม่ตรงกับท่าน แต่ความจริงผมมีความเห็นตรงกับ อ. เจมส์คีทุกอย่าง คอหลังพูดอย่างรวบรัดมาก มันอาจจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ ผมเห็นว่าค่าพรีเมียมข้าวควรเก็บเฉพาะในระยะปี 17 เท่านั้นเอง ในขั้นนี้ได้ประโยชน์มา 3,000 กว่าล้านบาท ๆ โดยไม่ทำให้ราคาข้าวตกต่ำ แต่ในขณะนั้นเราไม่ควรเก็บเพราะที่ยกเลิกไปน่าจะเป็นผลดีอย่างยิ่ง แต่มีเงื่อนไขว่าเมื่อยกเลิกพรีเมียมข้าวไปแล้วก็ขออย่าได้มีราคาขั้นต่ำ ความจริงตอนนี้ข้าวมีอยู่แล้วซึ่งสภาพการค้าไทยให้อยู่ ครอบคลุมยังมีราคาขั้นต่ำอยู่ โดยเฉพาะกำหนดไว้สูงสักหน่อย การเลิกพรีเมียมจะไม่ส่งผลไปถึงชาวนาเป็นอันขาด เพราะถ้ากำหนดราคาขั้นต่ำไว้สูง เช่น กำหนดส่งออกต่ำกว่าตันละ 6,000 บาทไม่ได้ ก็เป็นนำแพงหรือห้ามอันหนึ่งที่ทำให้การส่งออกได้น้อย ต่างประเทศก็ซื้อน้อย จะมีข้าวเปลือกสั้นเหลือในประเทศตามเดิม ทั้ง ๆ ที่โดยยกเลิกค่าพรีเมียมไปแล้ว ถ้าข้าวเปลือกยังตกค้างอยู่ในตลาดประเทศไทยมากมายอย่างที่เป็นอย่างทุกวันนี้ ถึงแม้ไม่มีพรีเมียม ภาษีอะไรเลย ผมคิดว่าแม้กระทั่งพวกเราก็ไม่สามารถทำให้ชาวนาขายข้าวเปลือกในราคาแพงได้

อยากจะเชิญ อ. เจมส์คีพูดบางจุดเท่านั้น ถ้าเราดูการผลิตข้าวในโลก ข้าวที่ผลิตเป็นไปเพื่อบริโภคภายในประเทศ นี่เป็นเรื่องที่เราต้องเข้าใจ และเมื่อเหลือก็จะส่งออก อย่างกรณีอินโดนีเซีย เพราะฉะนั้นการซื้อข้าวจึงไม่เหมือนซื้อสินค้าอื่นในลักษณะที่ว่า ประเทศที่ผลิตเมื่อเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ จะซื้อเมื่อขาดแคลนเท่านั้น ไม่ได้ซื้อเพื่อเอามาทำอะไร อีกอันหนึ่งซื้อเพื่อการเมือง อย่างกรณีของจีน จีนมีตลาดมากซื้อข้าวไทยไป แต่ในขณะเดียวกันไปสู้กับประเทศไทยในตลาดฮ่องกง เป็นเรื่องที่เราต้องยอมรับ ถ้าเราเข้าใจขั้นนี้แล้ว เราจะเห็นว่าไม่เหมือนสินค้า

ประเภทที่เราขาดแคลนแล้วไปซื้อ เช่นไทยซื้อเครื่องจักรจากญี่ปุ่น ซื้อน้ำมันจากตะวันออกกลาง เพราะเราไม่มีทั้งสองอย่าง แต่ข้าวเรามี ประเทศอื่นก็มี แต่จะซื้อเมื่อขาด เพราะฉะนั้นก็คือ เราไม่สามารถ control นโยบายการผูกขาดข้าว

อีกจุดหนึ่งที่มีคนพูดถึงก็คือว่า เรื่องข้าวจะเป็นเรื่องสำคัญในระยะหลัง ผมอยากให้ข้อมูลกับผู้ที่สนใจเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ในระยะหลังผลงานด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองหลายชิ้นโดยเฉพาะที่เขียนโดยคนอเมริกัน ชี้ให้เห็นว่า ขณะนั้นแนวโน้มที่ประเทศทางเศรษฐกิจจะเป็นปัญหาการเมืองได้สูงขึ้นอย่างมากมาย การดึงผลงานทางเศรษฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ตีงผลงานการเมืองเข้ามา ผมคิดว่า เราคงต้องดูแนวโน้มในการจัดสัมมนาหรือจัดนาทางวิชาการ

สมัยศ พฤษาเกษมสุข (สสส.) :

ผมมีคำถามเรียนถาม อ. เจิมศักดิ์อยู่ 2 ข้อ

คำถามแรก อยากทราบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและชาวนาเป็นอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะกรณีชานาบุกทำเนียบเมื่อเดือนที่แล้ว

คำถามที่สอง ในปี 2517 วงการแรงงานภาคภูมิใจมากในการต่อสู้เรื่องข้าวสารราคาแพง อยากให้อาจารย์ช่วยวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของแรงงานเรื่องข้าวสารราคาแพง ในช่วงของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยเฉพาะในประเด็นที่อาจารย์เสนอว่า กรรมกรชาวนาควรกอดคอกัน เพราะผมเป็นห่วงอยู่อย่างหนึ่งว่า ปัญหาเรื่องข้าวราคาแพง

พันธุศักดิ์ :

ธรรมดาผมฟังอะไรเฉยๆมาก ไม่ค่อยสับสน วันเมื่อสับสนเพราะว่าอาจารย์มหาสมอกว่า มีความเห็นเหมือน อ. เจิมศักดิ์ เท่าที่ผมฟังดูมันยังไม่เหมือนกันเออ

คือ อ. เจิมศักดิ์บอกว่าพรีเมียมิใช่ไม่ได้ เป็นการเก็บภาษีชาวนาแน่ ๆ ผมเข้าใจว่า อ. เจิมศักดิ์พูดเป็นเชิงว่า ถ้าไม่เก็บพรีเมียแล้วปล่อยให้ราคามันขึ้นลงเอง มันจะไปกระทบที่รายได้ของชาวนาเอง จะทำให้ชาวนาซึ่งเป็น mass มีรายได้ดีขึ้น เรื่องพรีเมียผมยังสงสัยว่า ยังไม่เหมือนกัน เพราะ อ. เจิมศักดิ์บอกว่า พรีเมียเก็บเอาไปทำอย่างอื่น ทำอะไรก็ไม่ทราบ แต่อาจารย์มหาสมอยังบอกว่า ในกรณีที่ราคาตลาดโลกสูง การเก็บพรีเมียก็มีเงินเข้าส่วนกลาง ผมว่ามันยังมีปัญหาอยู่ อยากถามอาจารย์เจิมศักดิ์ว่าเหมือนนั้นจริงหรือเปล่า

เจิมศักดิ์ :

ขอตอบประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับชาวนาก่อน

ผมคิดว่า ถ้าหากจะวิเคราะห์พรรคการเมืองเมืองไทยปัจจุบันนี้ ผมคิดว่าทุกพรรคการเมืองคือพรรคเดียวกัน ในแง่มาจากคนในกลุ่มเดียวกัน ชนชั้นเดียวกัน แต่ว่าขณะที่คนชั้นอื่นไม่รู้เรื่อง ตามไม่ทัน คนชั้นนี้ก็แยกกันชั่วคราวที่จะแย่งชิงอำนาจหรือผลประโยชน์ ถ้าหากพิจารณาให้ดี พรรคการเมืองเมืองไทยไม่ว่าพรรคไหนมันขึ้นมาจัดตั้งรัฐบาล นโยบายเหมือน ๆ กันหมด และมาตรการที่ออกมาก็คล้าย ๆ กัน และถ้าหากพรรคการเมืองมาจาก represent ผลประโยชน์คนละกลุ่มจริงมันจะผสมกันมันไม่ได้ แต่ปัจจุบันพรรคการเมือง 3-4 พรรค ผสมกันอยู่ได้ แสดงว่าจุดยืนและผลประโยชน์มันร่วมกัน

ถ้ามองอย่างนี้แล้วมันต้องอะไรกับชาวนาไหม?

ผมคิดว่าสัมพันธไมตรีในแง่เดียวก็คือ อยากรจะได้รับความถูกต้องให้ต่างชาติหรือคนนอกมองเห็นว่า ฉะนั้นเป็นประชาธิปไตย คือต้องจัดให้มีการเลือกตั้ง และในปี 30 ก็จะมีอีก และจะมีเป็นระยะ ๆ สลับกับเผด็จการ ถึงเวลาที่แยกกันชั่วคราว แยกกันหาเสียง วิธีแยกกันหาเสียงก็ง่ายดี ถ้าในเมื่อมันไม่รู้เรื่องอะไรอยู่แล้วก็เลยเอาเงินแจก เพราะฉะนั้นสัมพันธกับชาวนาอย่างไร ถ้าผมเป็นชาวนาผมเอาเงินแจก เพราะผมไม่เอา ผมไปเลือกพรรคไหน ถูกโดนเหมือนกัน ใครแจกผมเอา ชาวนาฉลาดรู้ว่าเลือกใครก็ตามชีวิตถูกเป็นแบบนี้ ชูอะไรที่ผมจะต้องไม่เอา และผมก็จะคิดว่า "ชาวนาเอาเงินนี้" ผมคิดว่าคนดีหุดะใจ

ผมเคยเขียนลงหนังสือคืออยู่ครั้งหนึ่ง ขอให้ม็อกช่องหนึ่งได้ใหม่ว่า "ไม่ชอบพรรคการเมืองใดเลย" ผมยอมแสดง choice ของผมได้ใช่ไหม แล้วถ้าเกิดคนจำนวนมาก ว่าไม่ชอบพรรคการเมืองใดเลย มันสะท้อนอะไรบ้าง ดูขึ้นมาเป็นรัฐบาล เจียมเนื้อเจียมตัวอย่างมหาพาร์ คนพวกนี้วันหนึ่งก็จะล้มล้าง

ในคำถ้อยแถลงที่บอกว่า ในปี 2517 ขบวนการกรรมกรต่อต้านเรื่องข้าวสารราคาแพง จริง ๆ แล้ว ปี 2518 ในปลายปี 2518 ในปีที่คุณศึกษาที่กำลังจะถูกแต่งในเดือนธันวาคม 2518 ปีนั้นเป็นปีที่คนศึกษาที่จะตั้งราคาเท่ากับทั่วประเทศ (ผมจำไม่ได้รู้สึกว่าเป็นราคา 2,500 บาท) ซึ่งจริง ๆ แล้ว เป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าขายในราคาเท่ากัน ค่าขนส่งไม่เท่ากัน แต่การกระทำดังกล่าว ปีนั้นมีขบวนการกรรมกรขึ้นมา ซึ่งผมเรียกตรง ๆ ว่า ปีนั้นเป็นปีที่ผมถูกคิดในเรื่องนี้ ที่พูดว่า "ทำจ้างกับราคาข้าวสัมพันธกันมากน้อยอย่างไร" ในสมัยนั้นผมอยู่ในอเมริกาพอดี มันมีทฤษฎีในอเมริกาออกมาซึ่งเป็นสมัยก่อนข้างมากในค่ายคอมมิวนิสต์ บอกว่า ทหารที่จะทำให้ประเทศพัฒนาได้ จะต้องทำให้ค่าจ้างแรงงานต่ำเพราะเมื่อค่าจ้างแรงงานต่ำแล้ว ผู้ลงทุนจะได้กำไรมากขึ้น พวกมันเงินตั้งหลายพวกมันไม่ค่อยบริโภคมาก ก็จะ save มาก เมื่อ save มากก็จะมี investment มากขึ้น เพราะฉะนั้นทหารที่จะให้ค่าจ้างแรงงานต่ำได้ มีทหารเดียวก็คือให้อาหารซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญต่ำไว้ แต่ละประเทศไม่เหมือนกัน และเขาก็มีสูงๆประเทศต่าง ๆ ผมเสียหายที่สุดที่ยังไม่มีที่สูงในในประเทศไทยว่าอันนี้เป็นขบวนการในแนวคิดแนวนี้จริงหรือเปล่า แต่เรียกตรง ๆ ว่าถึงแม้แนวนี้จะไม่พัฒนาได้ เป็นการพัฒนาแบบล้าหลังซึ่งขาดความเป็นมนุษย์ ผมกลับคิดว่า ถ้าเพื่อนำนาจซื้อให้ชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ เขาบริโภคมากขึ้น การบริโภคมัน ตัวเร่งเศรษฐกิจได้ ไม่ต้อง investment เพราะการซื้อมากขึ้นอุตสาหกรรมในเมืองทั้งหลายมันก็จะเจริญงอกงามตามไปด้วย เป็นการพัฒนาที่ค่อนข้างจะมีเสถียรภาพมากขึ้น และมีการกระจายการเจริญเติบโตในภาคต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่อยู่บนหลังคน แต่แนวนี้ไม่ค่อยมีคนคิดกัน นโยบายอะไรอะไรก็ตามเราเน้นส่งออกทุกที เราไม่เคยมองว่าจะทำอย่างไรที่จะขยายตลาดในประเทศที่เสรีก็พูด จริง ๆ แล้วชาวไร่ชาวนาเป็นตลาด คนส่วนใหญ่ไม่มีใครพูดกันตรงนี้

เมื่ออยากจะทำถึงประเด็นที่ อ. นนตรีพูดถึงระบบใหม่ ระบบเจ้าที่ดิน ผมต้องขอเรียกมันใหม่ว่า มีคนวิเคราะห์ประเด็นนี้โดยเฉพาะหม่อมเจ้าสิทธิพรว่า เจ้าที่ดินในเมืองไทยมันต่างกับเจ้าที่ดินในยุโรป ในยุโรปมันเขาทำการเกษตรเอง โดยการที่เขาได้ผลผลิตการเกษตรเป็นของเขา เพราะฉะนั้น แรงผลักดันทางการเมืองออกมา ราคาสินค้าการเกษตรจึงสูงได้ แต่เจ้าที่ดินเมืองไทยมันไม่ค่อยสนใจ มันเป็น Absentee landlord ที่ให้คนอื่นเอาไปทำ แล้วสิ่งที่ตัวเองได้คือค่าเช่าที่ไม่ได้ผูกพันโดยตรงกับราคาสินค้าการเกษตร นี่เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งผมอยากหยิบยกขึ้นมา ซึ่งผมคิดว่าเป็นความจริงของโลกอย่างหนึ่งว่า ประเทศใดก็ตามซึ่งคนส่วนใหญ่เป็นชาวนา ชาวนาไม่ค่อยมีอำนาจต่อรอง แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่คนส่วนน้อยจะมีอำนาจต่อรองทางการเมืองสูงทุกประเทศ เช่นกรณีของประเทศยุโรป ราคาสินค้าเกษตรสูงกว่าค่าขายทั่วโลก

ประเด็นนี้ภาคที่เป็นโจทย์ที่เราต้องค้นคว้าต่อไปว่า ทำไมคนส่วนใหญ่เช่น ชาวนาไทยปัจจุบันมีอำนาจการต่อรองหรือการรวมตัวถึงยากลำบาก ผมเองก็ไม่ทราบว่าเป็นเพราะอะไร

ที่อยากจะฝากอีกประเด็นหนึ่งก็คือ อ. นนตรีพูดถึง Agro-Business ความจริงผมอยากจะชี้ให้เห็นว่า เมืองไทยมีข้อดีที่ซ่อนเร้นอยู่มากไม่รู้อะไรไปไหนบอก Agro-Business ดีกว่า หรือพยายามสร้างอุตสาหกรรมในทางการเกษตร (Agro-Industry) มีคนพูดกันอยู่เยอะว่า วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มมูลค่าส่วนเพิ่ม พังแล้วมันสวยมาก การที่เราจะส่งข้าวโพดออกไม่หีบรอก น่าจะเลี้ยงสัตว์ก่อนส่งสัตว์ดีกว่า หรือแปรรูปเสียก่อน แล้วส่งแปรรูป เราเพิ่มมูลค่าส่วนเพิ่มจ้างแรงงานอะไรต่ออะไรสวยมาก
2. เพื่อมีเสถียรภาพ เพราะว่าส่งไปมีคนซื้อคนเดียวจากต่างประเทศ แต่ถ้าภายในประเทศแล้วมีแหล่งซื้อมากขึ้น มันมีเสถียรภาพมากขึ้น
3. ไม่ว่ารัฐหรือพ่อค้าธุรกิจจะดำเนินการ มักอ้างเสมอว่าเพื่อชาวนาชาวนาไร่จะได้ราคาดี

แต่ผมคิดว่า Agro-Industry, Agro-Business ทั้งหลาย มีอยู่มากทีเดียวที่การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมเกษตรเกิดขึ้นเองและภาวะของชาวนาชาวนาดังเช่น เรามีโรงงานมันมันละหุ่งแห่งเดียวในประเทศไทย เมื่อก่อนมันเราเคยส่งออกเป็นอันดับหนึ่งของโลก พอปี 23 เรามีโรงงานมันมันละหุ่งขึ้น เราห้ามส่งออก ตกลงปัจจุบันมีผู้ซื้อคนเดียว คือ โรงงานมันมันละหุ่ง เรบอกที่เราเพิ่ม value added ได้ แต่ใครขาย นี่เป็นคำถาม

อาจารย์ได้แย้งขึ้นมาว่าในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลองก็มีบริษัทที่คิดจะไปลงทุน จริง ๆ ก็คือ ซี.พี. เจริญโภคภัณฑ์ ที่ลงไปนั่น อยากรู้จะได้ 500 ไร่ ที่ตรงนั้นเป็นที่ ๆ กรมชลประทานได้ไปเตรียมทำไว้ที่จะปรับระดับ จัดรูปที่ดินให้มันมีคลองชลประทานเข้าหมดถึง 100% เพราะฉะนั้นมันเป็นที่ ๆ perfect ที่สุดในเรื่องการเกษตร เจริญโภคภัณฑ์รู้เข้า ก็พยายามหาทางจะผลักดัน จนกระทั่งบรรจุในแผน 6 เรียกร้องว่า จะต้องให้ "ครบวงจร" เขาอ้างกันอยู่ว่า พวกนี้มีเทคโนโลยีต่างประเทศ แต่ผมจะเรียนจะให้ทราบว่า ถ้ามีเทคโนโลยีต่างประเทศจริง และสามารถลดต้นทุนได้มากกว่าคนอื่นจริง มันก็จะฆ่าเกษตรกรรายเล็กตายอยู่แล้วด้วยตัวของมันเอง ทำไมถึงมาร้องขอให้รัฐให้มีสิทธิพิเศษ เช่น ถ้าจะส่งข้าวออกไม่เสียพรีเอมิอัม เช่นได้โควตาส่งออกพิเศษ ผมถามว่าถ้าเขาเก่งจริงอยู่แล้ว ให้มาชกกับชาวนาตัวต่อ

ตัวคิดว่า ทำไมจะต้องใส่สับให้เขาด้วย มันเห็นภาพชัดเจนจริง ๆ แล้ว

เทคโนโลยีที่จะนำเข้มนั้นเป็นเทคโนโลยีที่ใช้เครื่องจักรทั้งนั้น เพราะเทคโนโลยีเมื่อก่อนนั้นในเรื่องไก่ หมูก็ดี เราไปเอาจาก abre acre เข้มา แต่ตอนหลังเป็น labour saving ทั้งหมดและจะบอกให้ 500 ไร่ นั้น เพราะหวังจะได้เครื่องจักรการเกษตรฟรี กระทรวงเกษตรได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้นำเอาเครื่องจักรในการทำนา เพราะฉะนั้นในการเพาะกล้าจึงต้องเปลี่ยนไป ไม่ได้เพาะอย่างชาวนาธรรมดา แต่เพาะในหลาสดิก หรือเพาะในนางส่วน ที่ทำให้ใช้เครื่องจักรหยอดได้ ผมอยากจะทราบว่ ถ้าเราจะส่งเสริมกันแบบนี้ แรงงานที่เหลือจะหายไป ชาวไร่ชาวนาที่อยู่จะหายไป นี่เป็นปัญหาที่รัฐควรจะต้องถาม แต่รัฐกลับไม่ถามตรงนี้

ในประการสุดท้าย ที่ผมอยากจะตั้งข้อสังเกตตรงนี้ ผมคิดว่านักเศรษฐศาสตร์การเมืองหรือพวก marxist นั้น ชอบพูดกันเรื่องโครงสร้างส่วนบน กฎหมายก็เป็นโครงสร้างส่วนบนอย่างหนึ่ง ถ้าสนใจในเรื่องข้าว ต้องดูพระราชบัญญัติ 2 ตัว คือพระราชบัญญัติค่าข้าว 2489 กับพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร 2519 ผมคิดว่าถ้าใครศึกษาในประเด็นนี้ ถอดจากกฎหมายสะท้อนให้กับการเมือง เศรษฐกิจ ผมคิดว่าสวยที่สุด ผมอยากให้เห็นนักกฎหมายที่ออกมาจากหมุ่กะของตัวเอง โดดเข้ามาเล่นให้มาพบกับพวกเรา ให้มาเห็นเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง

ประเด็นสุดท้ายเลย ผมชักเสีย ๆ พอเวลาผมไปวิจารณ์ paper คนอื่น paper ที่มันเลวมากผมจะไม่วิจารณ์ ผมก็เสนอของผมใหม่ ผมมางานนี้ผมคนเดียว ผมเสีย ๆ จริง ๆ ใจคอไม่สบายเท่าไร การที่ไม่ค่อยถูก comment นี้เสีย เพราะตัวเองอาจจะเขียนอะไรที่มันไม่ค่อยได้ เรื่องนี้ **อย่างไรก็ตาม ผมต้องขอขอบคุณพวกเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ยอมให้ neo-classic มาวิจารณ์-รายงานทางการเมืองกับเขาบ้าง** ผมเคยทราบมาว่าบางทีในกลุ่มนี้มีคนบอกว่า ชวน อ. เจิมศักดิ์มาคุยด้วย ให้อันนั้น neo-classicออกไป

ศูนย์วิทยพัทยากร

